

bulletin 3

ab BŘEZEN 2008

akademický

*Symbolické
zednické nářadí
zhotovené podle
návrhu Josefa
Hlávky (v r. 1863),
které mu císař
František Josef
daroval při otevření
Dvorní opery
ve Vídni.*

FOTO: LUDEK-SVOBODA, ARCHIV SSČ

Premiér ČR Mirek Topolánek, který převzal nad konferencí záštitu, a Eva Drašarová, ředitelka Národního archivu.

FOTO: LUDEK-SVOBODA, ARCHIV SSČ

Edita Ivaničková, zástupkyně ředitele Historického ústavu SAV Bratislava, a ředitel ÚSD AV ČR Oldřich Tůma

FOTO: LUDEK-SVOBODA, ARCHIV SSČ

Jiří Kocian z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR uvedl téma Únorové události po 60 letech.

FOTO: MARINA HUŽVÁROVÁ, ARCHIV SSČ

Jiří Pernes vysvětluje zaměření výstavy Únor 1948 jako významný mezník ve vývoji československé společnosti.

NECHVALNÉ VÝROČÍ ÚNORA 1948

V rámci cyklu *České křižovatky evropských dějin* uspořádal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., ve spolupráci s Národním archivem, Úřadem vlády České republiky a Historickým ústavem Slovenské akademie věd v Bratislavě ve dnech 25.–27. února 2008 mezinárodní konferenci *1948 – Únor v Československu: Nástup komunistické totality a proměny společnosti*. Konference v Lichtenštejnském paláci se zaměřila nejen na reflexi dlouhodobých proměn společnosti, které zapříčinila čtyřicetiletá destrukce demokracie, ale i na prezentaci nových poznatků. „Potřebujeme co nejlepší analýzu toho, k čemu a proč u nás došlo před šedesáti lety. Dlužíme to tehdejším pamětníkům, sami sobě a především našim dětem a vnukům, kteří komunismus nepoznali,“ uvedl ve své zahajovací řeči premiér ČR Mirek Topolánek.

Čtyři hlavní okruhy konference zněly *Únor 1948 a jeho bezprostřední důsledky* (popis systémových proměn, jež umožnily sovětizaci Československa na počátku 50. let), *Cesta k represí a perzekuci* (výsledky bádání o formách a nástrojích komunistické represe a perzekuce, jež vedly k likvidaci politických stran, občanské společnosti a církví), *Protikomunistický odboj a další formy protirežimního odporu a opozice* (třetí odboj, emigrace a exil) a *Společnost po únoru 1948* (dopad komunistického režimu na strukturu české společnosti z hlediska sociálního a ekonomického vývoje). „Historické zkoumání toho, co znamená únorový převrat 1948 v Československu, zůstává i nadále komplexem různých témat. Na únorové události se můžeme dívat z různých úhlů jednotlivých událostí, avšak jedině ve spolupráci mezinárodní historické veřejnosti s dalšími odborníky můžeme obraz února 1948 dovést do hlubších souvislostí,“ zdůraznil doc. Jiří Kocian z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. ■

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SŠČ

Obálka	
Nechvalné výročí února 1948	2
Nové knihy	3
Obsah, úvodník	
Prý osudové osmičky	1
Téma měsíce	
Jubilejní rok Josefa Hlávky	2
Osmičkový rok	
Dědictví revoluce 1848–1849	6
Z Bruselu	
Podpora spolupráce mezi soukromým a veřejným sektorem	9
Věda a výzkum	
Mezinárodní rok planety Země 2008	10
Golem, EL-Golem a E-Golem	14
Pře(d)programovaný svět	19
Polemika	
Reforma financování vědy k dopracování	20
Vědecké společnosti	
Česká společnost entomologická	22
Galerie	
Paridův soud	24
Recenze	
Emil Filla	26
Ocenění	
De Scientia et Humanitate Optime Meritis	
Čestná oborová medaile J. E. Purkyně	
Čestná medaile za zásluhy o AV ČR	28
Portréty z archivu	
Bohumil Šternberk	29
42. zasedání Akademické rady AV ČR	30
230. zasedání Rady pro výzkum a vývoj	31
Knihy	
Nové publikace Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR	32
Academia	
Odborné publikace	33
Inzeráty	34
Resumé	36

PRÝ OSUDOVÉ OSMIČKY...

Roky 1848, 1918, 1938, 1948, 1968... Souhra okolností způsobila, že se některé výrazné události našich moderních dějin odehrály v letech končících osmičkou, což v letošním roce přináší zvýšené nároky na historiky, aby vysvětlili jejich význam a vzájemné souvislosti. Tři historické ústavy Akademie věd ČR zvedly společně tuto hozenou rukavici a přišly s projektem nazvaným *České křižovatky evropských dějin*, aby napomohly „objasnit klíčové mezníky českých a slovenských dějin ve 20. století, jež měly stěžejní význam pro osudy demokracie a státnosti ve střední Evropě“. Nic víc a nic méně. Česká média ale potřebují pro své publikum víc: „osudovými osmičkami“ podpořená představa vrtošivého Osudu, který si někdy dohodně a jindy zase zlovolně zahrává s těžce zkoušeným českým národem, aby jej tu pozvedl a jindy zase ponížil, je výborným podhoubím pro pěstování osmičkového mýtu, který ve svých projevech a vyjádřeních pomáhají rozvíjet jednou žurnalisté, podruhé politici a potřetí zase samozvaní odborníci z řad mediálně protřelých astrologů, mágů a ctitelů mystiky.

Tak tedy dobře, pohrajme si s osmičkovou mystikou. V předjaří prvního osmičkového roku 20. století umírá ve věku 77 let Josef Hlávka, osobnost, která stála v čele České akademie věd a umění při jejím založení. A v předjaří prvního osmičkového roku 21. století, téměř přesně o sto let později, umírá v podobném věku 74 let Jiří Velemínský, osobnost, která stála v čele Akademie věd České republiky v okamžiku jejího vzniku... Ze srovnávání těchto dvou pozoruhodných osobností mi jako historikovi vychází dost výmluvný obraz o tom, jak se za oněch sto let vyvinul a zlidštel obraz akademického funkcionáře a jak se proměňovala i jeho autorita – od Hlávka konzervativního a místy nesmlouvavého diktátu až po neformální a vždy s přátelským pousmáním spojený respekt, kterému se mezi námi těšil Jiří. Na prvního z nich vzpomínáme s pietou, na druhého se smutkem...

ANTONÍN KOSTLÁN,
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Štefániková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: stefanikova@ssc.cas.cz; Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svoboda@ssc.cas.cz; tajemnice redakce Bc. Markéta Pavlíková, tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz

Překlad resumé: Gabriela Štefániková, John Novotný; jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@kav.cas.cz

Fotograf a fotoarchiv: Petr Králík, e-mail: kralik@ssc.cas.cz

Redakční rada: předseda – doc. RNDr. Jiří Kolbék, CSc., DSc. (AR); členové – PhDr. Antonín Kostlán, CSc., Ing. Karel Pacner, Jiří Padevět, Mgr. Tomáš Palatý, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., JUDr. Miroslav Šmidák

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová

Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku ručí autor.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 3. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.
AB 3/2008 vychází 15. března 2008.

JUBILEJNÍ ROK JOSEFA HLÁVKY

(15. února 1831 v Přešticích až 11. března 1908 v Praze)

Letošní osmičkový rok, který se váže k významným historickým mezníkům českých dějin, souvisí též s neméně důležitým jubileem zakladatele a prvního prezidenta Akademie věd ČR Josefa Hlávky. V březnu totiž uplyne sto let od jeho úmrtí. Toto jubileum zařadilo UNESCO mezi nejvýznamnější světová výročí r. 2008. Hlávkově osobnosti a dílu se po letech dostává zaslouženého mezinárodního uznání, ač ještě v nedávné minulosti byl i přes nepřerušenou činnost Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových mimo odborné kruhy znám jen poskrovnu.

Po vzniku Československa se veřejnost nesnadno ztotožňovala s úspěchem a oceněním příznáky v habsburské monarchii. Přispěla k tomu i nedávná doba, v níž bylo soukromé podnikání potlačeno a mecenášství se považovalo za nepotřebné. K uznání a zveřejnění významu Josefa Hlávky dochází až na přelomu 20. a 21. století. Pomohla k tomu i řada publikací, vědeckých konferencí a výročí stoleté působnosti *Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových*, které obnovilo svou činnost v plném rozsahu podle Hlávkovy odkazu a platného statutu.

K uctění památky Josefa Hlávky se již v roce 1983 konalo I. sympozium NTM v Praze. Jeho myšlenkovému odkazu a sto letům činnosti nadace byla věnována vědecká konference ČVUT a Nadání v roce 2004. Tradice a činnost Nadání dokumentovaly výstavy uspořádané v Praze, Klatovech a Švihově. Karlova univerzita s Nadáním připomenula výročí slavnostním koncertem. K počtě Josefa Hlávky se také konala mezinárodní konference na ukrajinské univerzitě v Černovicích (2006).

Josefu Hlávkovy a jeho odkazu jsou věnovány samostatné publikace od Josefa Vopařila (1974 a 1975), Aloise Lodra (1988), *Acta Polytechnica* (1990), Josefa Riese (1991) a Jiřího Pokorného (2005), výroční zprávy Nadání a román Valji Stýblové nazvaný *Lužanská mše* (2005, 2006).

Jubilejní rok stého výročí úmrtí Josefa Hlávky byl zahájen symfonickou básní *Má vlast* na koncertu Akademie věd ČR a České filharmonie. V průběhu roku se uskutečnila řada dalších kulturních a vědeckých akcí uspořádaných na počest Hlávky významnými institucemi – vědecké konference Akademie věd ČR, Karlovy univerzity a Českého vysokého učení technického, mezinárodní konference v Praze a Černovicích na Ukrajině. Doplní je veřejné přednášky a výstavy, například v Lobkovickém paláci a Jiřském klášteře na Pražském hradě. Národní galerie vystaví výtvarná díla, která jí Hlávka odkázal. Uskuteční se pamětní koncerty v Praze, Plzni a na

zámku v Lužanech, který bude při této příležitosti zpřístupněn veřejnosti. Stejně jako každý rok budou uděleny ceny Josefa Hlávky.

Josef Hlávka začal svou profesionální životní dráhu v polovině 19. století, když studium architektury a stavitelství, které začal na pražském polytechnickém ústavu, dovršil na Akademii výtvarných umění ve Vídni (1851–1854). Nebyl z Čech první, kdo ji absolvoval s vynikajícími výsledky. Již před ním to byli známí architekti A. Barvitijs, J. Niclas a I. Ulmann. Hlávka se však nespokojil jen s absolvováním proslulé Akademie a vyučil se také zedníkem. Pracoval ve stavební firmě vídeňského Čecha Františka Šebka, kde získal stavební koncesi, posléze se stal jejím ředitelem a firmu převzal. Díky rychlosti, preciznosti a ceně realizovaných staveb různého druhu, včetně veřejných a reprezentačních, brzo patřil k nejžádanějším architektům a stavitelům ve Vídni, kde vynikl a zbohatl. To mu umožnilo vstup do nejvyšší vídeňské společnosti a veřejného života. Obdržel Řád císaře Františka Josefa, stal se čestným měšťanem Vídně a poslancem Říšského sněmu. Byl členem Akademie, kterou vystudoval, a Ústřední památkové komise v Rakousku. Získal titul císařského stavebního rady a jiná vysoká ocenění.

Bylo to v době všeobecného rozmachu Vídně, která se podobně jako Paříž rychle zvětšovala, uvolnila z hradeb a stavěla bulváry. Hlávka již na Akademii poznal proslulé vídeňské architekty, jakými byli August von Siccardsburg, Jindřich Ferstl, Eduard van der Nüll, Fridrich von Schmidt, s nimiž spolupracoval. Realizoval jejich veřejné stavby v centru Vídně a při budování okružní třídy Ringstrasse. Vyhrál soutěž na stavbu proslulé Dvorní opery. Po roce 1860, během pouhých 13 let, postavil ve Vídni bezmála 150 budov.

Souběžně s mimořádnou stavební aktivitou ve Vídni navrhl a uskutečnil svá největší architektonická díla. Především rozlehlý areál biskupské rezidence řeckopравoslavné církve v Černovicích na

Bukovině (1864–1872), který je dnes sídlem významné ukrajinské univerzity. Aby mohl být postaven, vybudoval Hlávka v nejdlejší části rakouské monarchie cihelny, kamenolomy a dopravní spoje. Školil stavební dělníky. Tím pozvedl nejen tamější řemesla, ale i úroveň městské výstavby. Druhou největší a svého druhu jedinečnou stavbou je Zemská porodnice v Praze (1865–1875), která přes novogotický výraz předešla svým funkčním pavilonovým uspořádáním a hygienickým standardem pozdější zdravotnické stavby. Velkorysost a úspornost v návrhu staveb podřizoval jejich významu a prostředí. Svědčí o tom úsporné činžovní domy ve Vídni, zatímco novo-

městský obytný blok v Praze (dnes sídlo Nadace) novorenesančním průčelím připomíná spíše rozlehlý palác (1889–1890).

Hlávkův architektonický projev byl konzervativní. Odpovídal jeho pojetí a způsobu života. Byl nábožensky hluboce věřícím člověkem a to snad ovlivnilo i jeho počáteční inspiraci novogotikou a vztah k církevním památkám. Později od romantického historismu přešel k eklektismu. Slohové předlohy však mechanicky nenapodoboval, ale přetvářel podle účelu a prostředí. Zároveň dbal na hospodárnost staveb, dokonalost konstrukcí a použitých tradičních stavebních materiálů. V architektonickém

Hlávkův pracovní stůl v jeho lužanském zámku se stavebním plánem Biskupské rezidence (katedrály) v ukrajinských Černovicích na Bukovině

Zemská porodnice na Albertově v Praze, ve své době největší zařízení svého druhu v Evropě. Architektura pavilonového systému předznamenala další vývoj moderního řešení podobných staveb.

Josef Hlávka, 1865–1875. Stavitel Čeněk Gregor.

detailu byl až precizní. Provedení staveb osobně kontroloval a trval na dodržení návrhu.

Josef Hlávka byl náročný k sobě i na svou práci. Ač podporoval jiné, k sobě byl šetrný. To s extrémním pracovním vypětím, vystupňovaným perfekcionismem a dlouhým cestováním vedlo v jeho 38 letech k těžkému onemocnění, které ho upoutalo na invalidní vozík. Musel zanechat architektonické a stavební činnosti a přerušil svou práci na nedokončených stavbách areálu v Černovicích a Zemské porodnici v Praze. V době svého ochrnutí přesídlil do zámku matky v Lužanech nedaleko rodných Přeštic. Původně renesančně-barokní zámek v letech 1886 až 1887 přestavěl a doplnil kaplí. Vtiskl mu charakter měšťanského sídla, při kterém vybudoval anglický park s altány, což trvalo více než 35 let. V této podobě se zámek zachoval dodnes, včetně jedinečně zachovaných interiérů. Hlávka zde pracoval a také hostil a podporoval významné české umělce J. Vrchlického, J. Zeyera, J. Mařáka, J. V. Myslbeka, M. Švabinského, V. Hynaise, J. Suka. Jeho přítel A. Dvořák složil k vysvěcení zámecké kaple *Mši D-dur*, zvanou *Lužanská*. Malíře nechal portrétovat knížete Jiřího z Lobkovic, rytíře Randu, A. Dvořáka, Františka Josefa I., vznikly portréty samotného Josefa Hlávky (V. Brožík). S těmito umělci Josefa Hlávku spojovala také snaha o pozvednutí českého umu a sebevědomí v tehdejší světě.

Když deset let trvající nemoc překonal, rozšířil svůj předchozí zájem věnovaný ochraně a rekonstrukci památek, které v Čechách také finančně

podporoval. Zároveň se soustředil na zakládání českých vzdělávacích a vědeckých institucí, nadací a rozvinul své mecenášství. V rámci zájmu o památky a dotváření historického prostředí podpořil regotizaci Karlštejna, obnovu povodní strženého Karlova mostu. Posuzoval Mockerovu dostavbu svatovítské katedrály a Daliborky na Pražském hradě a podílel se na restaurování dalších kostelů v Praze, Klatovech, Přešticích a chrámu svatě Barbory v Kutné Hoře. Byl u zrodu Národního muzea a pomníku svatého Václava. Stal se respektovaným členem komisí pro Stavební řád Prahy, Archeologické komise a čestným občanem Prahy.

Svou dobu Josef Hlávka přesáhl všestrannou podporou české vzdělanosti a kultury. Sám byl výjimečným vzdělavcem a filantropem. Stal se jedním z největších mecenášů v novodobých dějinách. Na sklonku 19. století založil národní instituce, které jeho podpoře vděčily i za další existenci. V Praze zřídil první univerzitní a technické nadání pro studenty a posléze také kolej pro nemajetné nadané studenty (1901–1904, projekt J. Fanta). Hlávka své úsilí dovršil založením a finančním zabezpečením České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění v Praze (1890) a dosáhl toho, aby zakládací listina i podpis císaře byly napsány česky. Významným a dodnes žijícím odkazem z konce Hlávkovy života je Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, které založil svou poslední vůlí z 25. ledna 1904. Nadání ustanovil dědicem všeho svého majetku, který měl hodnotu přes dvě

miliardy dnešních korun, a právně zajistil, aby trvalo a plnilo své poslání do dnešních dnů. Přes všechny minulé snahy zrušit nadační jmění je nejstarší samostatnou nadací u nás s nepřerušenou kontinuitou.

S odstupem času se zřetelněji jeví, že Josef Hlávka ve svém životě, víře a práci neodděloval rozum a mravnost a současně dokázal spojit zdánlivě nespojitelné, velkorysost s úsporností. Zdá se, jako by tyto vlastnosti vyvěraly již z jeho rodinného prostředí a rodného místa. Vyšel z šetrné rodiny a provinčního města, kterému dominoval monumentální Dienzenhoferův kostel, na jehož úpatí stojí Hlávkův skromný rodný dům. To se projevilo jak v jeho architektonické tvorbě, tak v rozsáhlém stavebním podnikání, ale zvláště výrazně v ojedinělém způsobu mecenášství. V něm se vždy řídil zásadou

být náročný a pomáhat připraveným a schopným. Ani v době svého tvůrčího a podnikatelského rozmachu nestrpěl plýtvání a dbal na efektivnost vynaložených prostředků. Za kulturu považoval nejen chování, vzdělání a umění, ale také vůli, výkon a praktické schopnosti. Již na pohřbu Josefa Hlávky bylo vysloveno, že co jinde pro vzdělanost a kulturu národa udělal panovník či stát, dokázal skoro on sám. Dokládá to, že smyslem jeho zakladatelského úsilí a mecenášství nebyl osobní prospěch, ale vědomá snaha přispět ke kulturnímu a hmotnému povznesení svého národa. Skoro vše, co získal, také daroval. ■

*JOSEF PECHAR,
Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových*

Socha Josefa Hlávky ve dvoře komplexu obytných domů (1889–1890) mezi Vodičkovou a Jungmannovou ulicí v Praze, kde se opět projevuje Hlávkův smysl pro absolutní funkčnost a hospodárnost architektury, které implicitně utvářejí její vnější formu a způsob zastavění.

*Stavitel
Čeněk Gregor,
výtvarník
Karel Jobst*

V souvislosti se stoletým výročím připomínáme jména těch, na jejichž bedrech ležela příprava hlávkovských oslav, a to nejen v České republice, ale také v Rakousku a na Ukrajině. Záštitu nad nimi převzal prezident ČR a Česká komise UNESCO.

Čestný výbor pro přípravu akcí Jubilejního roku Josefa Hlávky 1908–2008: V. Pačes, předseda AV ČR, V. Pavlíček, předseda Nadání Hlávkových, F. Šmahel, předseda VR AV ČR, člen správní rady Nadání, M. Beneš, tajemník pro záležitosti UNESCO v MK ČR, J. Blahoš, předseda České lékařské společnosti J. E. Purkyně, V. Hampel, rektor UK, V. Havlíček, rektor ČVUT, V. Jehlička, ministr kultury ČR, V. Kasík, generální ředitel ČRo, M. Klestil-Löffler, velvyslankyně Rakouska v ČR, J. Kos, LF UK Plzeň, J. T. Kotalík, AVU, J. Koutecký, dětský onkolog, M. Knížák, generální ředitel NG, J. Kruliš-Randa, emeritní profesor Univerzity v Curychu, H. Kubiček, generální ředitel NTM, M. Lukeš, generální ředitel NM, S. Melnyčuk, rektor Národní univerzity J. Fedkoviče, Ukrajina, J. Průša, rektor ZČU v Plzni, V. Riedelbauch, generální ředitel ČF, J. Sopko, rektor AVU, Z. Tůma, guvernér ČNB, J. Vostrý, místopředseda správní rady Nadání, J. Voves, člen správní rady Nadání, J. Weigl, kancelář prezidenta republiky ČR, R. Zahradník, čestný předseda AV ČR, P. Zimmermann, hejtmán Plzeňského kraje.

DĚDICTVÍ REVOLUCE

1848–1849

Přestože liberální politici nedosáhli všech politických maxim, která si vytkli, zanechala po sobě revoluce z let 1848–1849 trvalé dědictví. Radikálně se proměnila sociální struktura společnosti, šlechta ztratila správně-politické výsady a na místo vrchnostenského spravování se zavedl systém státní správy včetně důsledné rovnosti občanů před zákonem. Zrovnoprávnění Židů umožnilo jejich úplnou integraci do společnosti a též urychlilo jejich kulturní a národní asimilaci. V hospodářské sféře byly zrušeny cechy, celní hranice a nastolen ekonomický liberalismus. Revoluce otevřela cestu ke kapitalistické přeměně hospodářství a společnost začala vykazovat již značné samosprávné a autoreferenční rysy.

Během revolučního roku 1848 došlo v dějinách habsburské monarchie poprvé k zásadnímu zlomu v náhledu na způsob vládnutí. Absolutní způsob vlády nahradil způsob konstituční, byť jen dočasně. Tím se habsburská monarchie zařadila k většině západoevropských a také části střeoevropských států, v nichž byly principy vyváženějšího rozdělení moci ve společnosti uplatněny již dříve. Doprovodným jevem politizace společnosti byl vznik politického žurnalismu a fenoménu veřejného mínění. Ve Vídni a posléze v moravské Kroměříži se poprvé sešel volený říšský sněm. Tento liberální parlament byl sestaven nikoliv na základě stavovských výsad, ale na velkoryse pojaté svobodné volbě. Prosazení tohoto liberálního principu politické volby sice nemělo prozatím trvalý charakter, ale znamenalo výrazný mezník v dějinách střední Evropy.

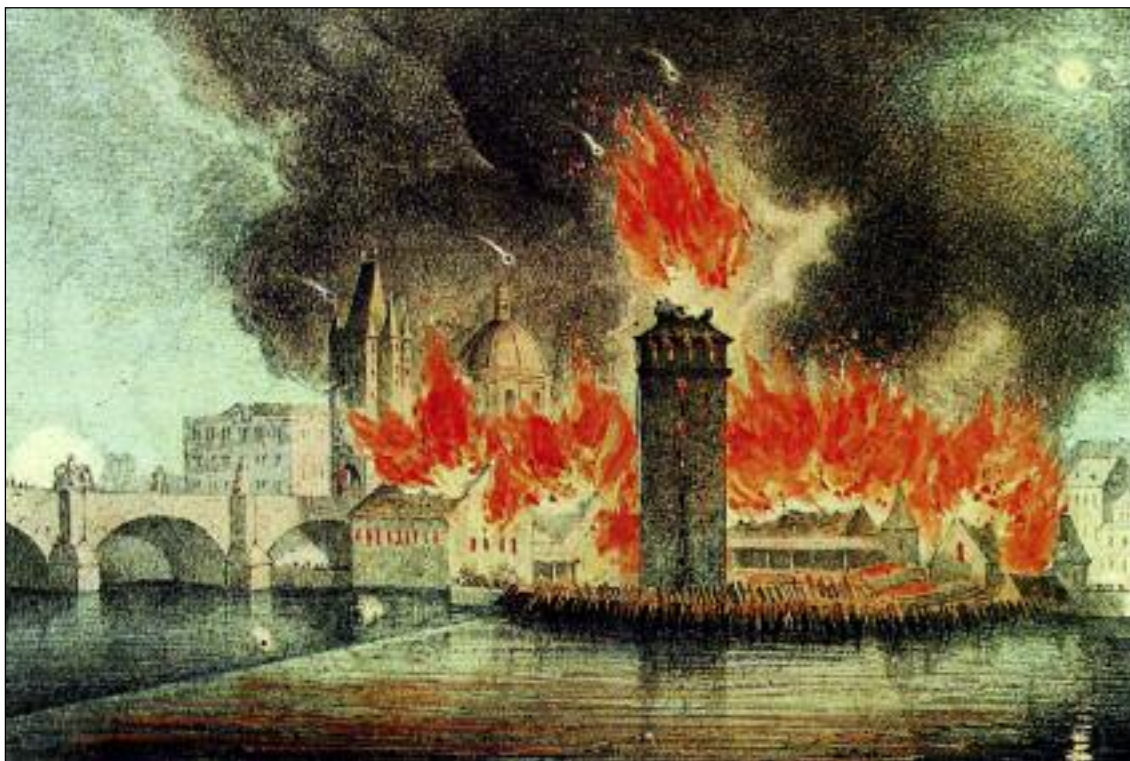
Venkovská a agrární společnost habsburské monarchie o možnosti rozdělení panovnické moci nepřemýšlela. Její svět se dotýkal denních problémů spojených s likvidací poddanství a roboty. Skutečné osvobození rolníků, dobově řečeno „vyzdvížení z roboty“, se jen v českých zemích týkalo asi miliónu osob a proběhlo do roku 1851 za „mírnou náhradu“, což znamenalo, že každý „osvobozený rolník“ zaplatil za svůj výkup pouhou třetinovou cenu; nikoliv však hotově, ale v dvacetiletém splátkovém kalendáři. Kolosální transformace venkovské společnosti se i díky ministru vnitra Alexandru Bachovi povedla a dodnes může sloužit jako vzor uvážlivého a promyšleného zásahu do majetkové právních a společenských vztahů. Venkovská společnost nebyla vykořeněna ze svých tradic a mentalit, navíc získala obrovskou pobídku k usilovnější a svobodné práci na své roli, která se stala kapita-

listickým zbožím až po dovršení výkupu v letech 1867–1868.

S likvidací poddanství zanikl i patrimoniální správní systém venkovské populace. Správa obyvatelstva na nejnižším stupni přešla na nově konstituované státem placené úředníky. Přestože nejméně jedno desetiletí trvalo, než se tento velmi nákladný systém usadil, bylo zřejmé, že veřejná správa se profesionalizovala a byrokratizovala. Okresní hejtmanství a okresní soudy se tak staly odrazovým můstkem pro mnohé české úředníky, nicméně na druhé straně představovaly účinnou brzdu proti rozmáhajícímu se nacionalismu.

Vznik svobodnější a efektivnější samosprávy byl nastartován tzv. Prozatímním obecním zřízením, tedy moderním samosprávním zákonem o pouhých 24 stranách a 199 paragrafech, který navrhl ministr vnitra ve Schwarzenberkově vládě, bývalý haličský místodržitel hrabě Franz Stadion. Obavy státní byrokracie z politické a správní nedospělosti bývalých poddaných byly zvláště ve vztahu k venkovu tehdy všudypřítomné. Každý občan a každé území příslušelo ke katastrální obci. Zavedení tohoto pojmu automaticky také znamenalo, že velkostatek nemohl fungovat jako samostatná správní jednotka, protože byl většinou rozčleněn do několika katastrálních obcí. Rozštěpení staletých pout v rámci šlechtického velkostatku šlechta chápala jako nejvážnější ohrožení jejích tradičních práv a pochopitelně též jako zpochybnění principů stavovství. Velkostatkáři mohli od této doby vstupovat do obecních voleb jen každý za sebe, nikoliv jako politický či sociální stav. Pozemková aristokracie se pokoušela situaci v průběhu 50. a 60. let zvrátit, ale její správní zájmy společnost nepodpořila.

REPROFOTO: ARCHIV AUTORA

Po celou první polovinu 19. století měl vztah Čechů a Němců charakter sociálního konfliktu, ačkoliv česká identita nebyla jednoznačně založena na vědomí rozdílu nebo dokonce odporu proti tuzemským Němcům.

V prvních týdnech revoluce postupovalo německy i česky hovořící obyvatelstvo Prahy společně, protože shodně usilovalo o naplnění základních liberálních požadavků, tj. vydání ústavy, zajištění národnostní rovnoprávnosti a získání občanských svobod. Vzájemný vztah Čechů a Němců se začal zhoršovat až v dubnu a květnu 1848. Češi tehdy ústy Františka Palackého odmítli účast na německém sjednocení a bojkotovali volby do frankfurtského parlamentu. Nová česká politická reprezentace v čele s Františkem Palackým, Františkem Augustinem Braunerem a Františkem Ladislavem Riegrem usilovala o vytvoření silného federalizovaného Rakouska a nikoliv o rozpuštění českých zemí a Rakouska v novém sjednoceném Německu. Němci z Čech, Moravy a Slezska naopak uvítali možnost rychlého politického sjednocení Německa včetně českých zemí, kterou náhle přinesla revoluce, a do frankfurtského parlamentu vyslali své zástupce.

Česko-německé soužití v Čechách se zkomplikovalo ještě více, když byl do Prahy na začátek června svolán slovanský sjezd, jehož se zúčastnili především Slované z habsburské monarchie. Slovanský sjezd trpěl značnou ideovou roztříštěností a během svého krátkého jednání dospěl pouze k vypracování *Manifestu evropským národům*. Byl však manifestem austroslavistických nálad slovanského obyvatelstva habsburské monarchie. Teprve František Palacký dal během revolučních let 1848–1849 austroslavismu politickou dimenzi, když

spojil ideu užší slovanské spolupráce s vnitřní federalistickou přestavbou habsburské monarchie. Veřejně ji prezentoval například v tzv. *Psaní do Frankfurtu* z dubna 1848, jímž odmítl účastnit se jednání na frankfurtském parlamentu, a poté během své činnosti v ústavním výboru říšského sněmu. K dřívějšímu česko-německému intelektuálnímu sporu se tak za revoluce připojilo i politické trauma vyjádřené především strachem z budoucnosti, kterou si každá národnost zvláště v Čechách představovala již naprosto odlišně. Češi chtěli setrvat v proměněném (rozuměj v intencích českého národního programu) Rakousku, zatímco čeští Němci snili o (velko)německém sjednocení včetně českých a alpských zemí. Tyto politické představy týkající se blízké politické budoucnosti byly již zcela protichůdnými. Události roku 1848 poprvé proměnily značně nejasné romantické pocity národní sounáležitosti v zřetelné národní vědomí a politický program. Během revoluce se v Rakousku a v českých zemích utvořily politické národy, čímž se otevřela cesta k verbalizovanému a politicky instrumentalizovanému nacionalismu, proti němuž, jak předpovídal František Palacký v roce 1849, bylo zbytečné „všechno stavění hrází“, neboť „všeliké výmysly a prostředky lidské proti němu neměly by lepšího účinku nežli foukání proti větru, kterýmž jeho směr ani odvrátiti ani změnit se nedá“. V roce 1848–1849 prožili Češi a Němci dramatický politický rozchod, jenž se po obnovení ústavnosti a prohloubení politické liberalizace v 60. letech 19. století změnil v permanentní státoprávní a národnostní boj. V něm byli vždy iniciativnější Češi, protože chtěli pozměňovat jim nevyhovující stav věcí. Po revoluci rovněž skončila většina utrakvistických snah spojených se zemsky

Hořící staroměstské mlýny po Windischgrätzově bombardování Prahy v červnu 1848

REPROFOTO: ARCHIV AUTORA

**Mytická revoluce:
bojící žena
na pražské
barikádě**

vlasteneckou koncepcí bohemismu, který jako jeden z možných nadnárodních identifikačních konceptů pro všechny obyvatele země postupně zmizel. Zemská šlechta a česko-německá inteligence přecházely do společenské defenzivy. Od 60. let 19. století koncept národní identity zvítězil jak na české, tak i na německé straně.

Revoluce přinesla také náboženskou rovnost mezi věřícími v českých zemích. Liberální občanská rovnost nahradila josefínskou toleranci, když i pražské petice jednoznačně žádaly náboženskou rovnost, respektive odstranění privilegovaného postavení katolictví, a hlavně i zařazení židovského obyvatelstva do občanské společnosti formou zrušení familiantského zákonodárství. Důsledkem bylo dopisování všech narozených potomků do židovských matrik, stejně jako nastolení svobodné obchodní konkurence mezi židovským a křesťanským obyvatelstvem a přístup Židů ke všem kariérám a majetkům bez podmínky křtu. Úplnou náboženskou rovnost výslovně uznávala prosincová ústava z roku 1867.

Hospodářské a podnikatelské klima v monarchii se po revoluci kardinálně změnilo. Političtí reprezentanti věnovali velkou pozornost hospodářským otázkám; uvolněním nejrůznějších administrativních a reglementačních přežitků z předbřeznového období připravili cestu ke kapitalistické industrializaci. Činili tak, aniž by v politické sféře ustupovali poraženému protivníkovi, ovšem s vědomím, že aktivní reformní politika v hospodářské oblasti do jisté míry otupí nároky liberálně naladěného měšťanstva na politickou moc. Reformní hospodářská politika neoabsolutismu sledovala i velké politické cíle. Ekonomická prosperita totiž přispívala k postupující vnitřní integraci obrovského území. Především se odstranilo výjimečné politické a hospodářské postavení Uher a ještě více posílily rakouské pozice v německém a severoitalském prostoru a také na Balkáně. „Hrobaři revoluce“ během velmi krátké doby

v duchu dobových liberálních ekonomických teorií rušili vnitřní celní hranice, uvolňovali živnostenskou, celní i obchodní politiku a vytvořili pak také kvalitativně nový bankovní a úvěrový systém, který byl nezbytnou podmínkou pro rozběhnutí dalekosáhlých podnikatelských aktivit.

Revoluce přeje připraveným, zní známá poučka. Mezi připravené reformisty v oblasti vzdělávání patřil bývalý pražský profesor Franz Exner, který s odbornou pomocí protestanta Hanse Bonitze a s politickou podporou českého konzervativního aristokrata Lva Thuna prosadil zásadní reformu středního a vysokého školství. Z této reformy dodnes těžíme, když naše děti navštěvují osmiletá gymnázia a hlásí se na filozofickou fakultu, která přestala fungovat jako propedeutika pro ostatní odborné fakulty a stala se rovnoprávnou s teologií, medicínou a juristikem. Hlavním cílem univerzitní reformy bylo ale vytvoření autonomního badatelského a intelektuálního prostředí, které již nebylo závislé jen na kádrových potřebách státu.

Vítězem revoluce v habsburské monarchii byl sedlák a byrokrat, respektive v jeho zastoupení nově reformovaný stát. Sedlák získal půdu, státní byrokrat zase místo šlechtice výkonnou moc nad obyvatelstvem. Liberální společnost víceméně akceptovala potlačovatelskou funkci státu, v níž spatřovala záruku zachování politického, národnostního a sociálního klidu. Těžko se již smířovala s úplným politickým tichem, které nastalo po letech 1850–1851. Zkušenosti byrokracie a policie z revoluce 1848–1849 se odrážely ve zvýšené ostraze a prevenci proti skutečným nebo potenciálním „nepřátelům“ konsolidujícího se supraetnického a neoabsolutního Rakouska.

V důsledku revoluce vznikly nové policejní složky, které pod vedením ambiciózního šéfa Nejvyššího policejního úřadu Johanna Kempena dohlížely na chování především inteligence a všech, kteří se politicky angažovali v roce 1848. Suverénní a unifikující tlak státu pocitily nejtěživěji intelektuální elity především neněmeckých národních společností. Většina české společnosti se tomuto tlaku přizpůsobila a na deset let odložila stranou nejen své v revoluci probuzené nacionální a státoprávní ambice, ale i antiklerikální pocity. Ti, co se přizpůsobit nechtěli, byli perzekuováni.

Dědictví revoluce tak mělo dvě tváře: jednu liberální, především ve správní, náboženské a ekonomické oblasti, a druhou konzervativní, a to v oblasti státního politického dohledu nad chováním obyvatelstva. Lze proto říci, že moderní stát na jedné straně osvobozoval především ekonomický potenciál obyvatelstva, avšak na straně druhé jej preventivně odstrašoval se zřetelným cílem zabránit vnitřnímu chaosu a vnější dezintegraci. ■

MILAN HLAVAČKA,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

PODPORA SPOLUPRÁCE MEZI SOUKROMÝM A VEŘEJNÝM SEKTOREM

Marie Curie Industry-Academia Partnership and Pathways (IAPP) je typ projektu v rámci specifického programu 7. RP „Lidé“, akce Marie Curie, který se zaměřuje na zlepšení spolupráce mezi soukromým a veřejným sektorem. Snaží se odhalovat existující bariéry, jež brání pohybu pracovníků a podporovat jejich dlouhodobou spolupráci, přičemž klade důraz na podporu malých a středních podniků.

IAPP usnadňuje mobilitu výzkumníků mezi soukromým a veřejným sektorem založenou na řešení společného výzkumného projektu. Z celkového rozpočtu 7. RP je na IAPP do roku 2013 vyčleněno 400 mil. eur.

Podmínkou je, že každý IAPP projekt musí realizovat minimálně dva subjekty, které pocházejí z různých sektorů (soukromého i veřejného) a minimálně ze dvou různých členských zemí EU, popřípadě zemí asociovaných. Zapojení však mohou být i další partneři ze třetích zemí – podle jejich vyspělosti se bude rozhodovat o povinnosti spolufinancování. Spoluúčast v plné výši bude požadována především po partnerech z USA, Kanady, Japonska, Austrálie a Singapuru. Soukromý sektor můžou v projektech IAPP reprezentovat jak malé a střední podniky s výzkumným potenciálem, tak i velké nadnárodní společnosti. Veřejný sektor představují univerzity a veřejné výzkumné instituce.

Grant se bude zpravidla poskytovat na čtyřleté období a pokryje až 100 % nákladů projektu, zejména náklady na činnost výzkumníků (různé druhy „allowance“) a specifikované náklady hostitelské instituce.

Finanční podpora dále zajistí především výměnu know-how a zkušeností získaných prostřednictvím vzájemné výměny (secondment) výzkumníků mezi partnery projektu z různých sektorů a výzkum i navazování kontaktů při řešení společného projektu. Výměna výzkumníků musí být oboustranná a doba výměnného pobytu by se měla pohybovat mezi dvěma měsíci až dvěma roky. Výzkumník se zavazuje, že po návratu do své domácí instituce v ní bude působit ještě minimálně po dobu jednoho roku, aby zde mohl využít a dále rozvíjet získané zkušenosti a znalosti. Podporována je především výměna výzkumných pracovníků mezi soukromým a veřejným sektorem, ne výměna manažerů.

V rámci projektů je také možné najmout (recruitment) zkušeného výzkumníka z jiné země, než ze které pocházejí partneři projektu. Tento zkušený vědec přijatý na období v rozmezí jednoho až dvou let by měl umožnit lepší transfer znalostí a zajistit školení výzkumníků.

Financovat se může také pořádání workshopů a konferencí, které usnadňují sdílení informací mezi účastníky, na něž mohou být pozváni vlastní i externí výzkumníci. V odůvodněných případech mohou být malým a středním podnikům uhrazeny náklady na investice až do výše 10 % příspěvků ES. Pro úhradu režijních nákladů budou vyčleněny finanční prostředky formou pevné sazby ve výši 10 % přímých nákladů projektu.

Výše rozpočtu na projekty není limitována. V první výzvě se většina pohybovala okolo 600 000 eur, ale objevily se i projekty ve výši 1,5 mil. eur. Nepředpokládá se však, že by měly menší rozpočet než 300 000 eur. Vše záleží na povaze projektu.

Na konci března se uzavírá druhá výzva pro podávání návrhů projektů IAPP. Projekty poté projdou jednodušším hodnocením, jehož výsledky by měly být známy zhruba do konce června 2008 a první kontrakty se budou podepisovat v srpnu 2008. Rozpočet určený pro tuto výzvu je 45 milionů eur. Na první výzvu IAPP v rámci 7. RP byla vyčleněna částka 38 milionů eur a měla 40% úspěšnost. Podrobné informace najdete na *webových stránkách* <http://www.cordis.europa.eu/fp7/calls>. ■

LENKA LEPIČOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel
Technologické centrum AV ČR

MEZINÁRODNÍ ROK

U příležitosti Mezinárodního roku planety Země zorganizovala Rada pro popularizaci vědy AV ČR dne 11. února 2008 tiskovou konferenci, na které byl představen cyklus akcí, jimiž se Česká republika pod záštitou Ministerstva životního prostředí ČR k této významné události připojuje. Cílem Roku Země s podtitulem Geovědy pro společnost je připomenout a přiblížit zejména opomíjený význam geověd pro celosvětový udržitelný rozvoj. Současný člověk se totiž stal jedním z nejintenzivnějších geologických činitelů, ale nevnímá svět matky Země natolik intuitivně jako dříve a vlastní cestu k němu tak nachází už jen s obtížemi.

Mezinárodní rok planety Země 2008 byl vyhlášen na základě společné iniciativy IUGS, Mezinárodní unie geologických věd, a UNESCO. Mezi partnery projektu se řadí Česká geologická služba, Česká geologická společnost, Česká geografická společnost, Geofyzikální ústav AV ČR, v. v. i., Geologický ústav AV ČR, v. v. i., Hornicko-geologická fakulta VŠB-TU v Ostravě a Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pořadatelé „českého“ Roku Země na letošní rok naplánovali jednorázové i dlouhodobé akce, jež by měly podněcovat zájem o geologické vědy a geologické dědictví ČR. Odborníci se zaměří na deset témat: Hlubiny Země – od zemské kůry do jádra, Země a zdraví, Půda – živoucí kůže Země, Geologie velkoměst, Oceán – hlubina času, Suroviny budoucnosti, Přírodní rizika, Země a život, Podzemní voda – zdroje pro žíznivou planetu a Změny klimatu – záznamy o podnebí v horninách.

Projekt zahájila vernisáž geovědní výstavy *Planeta Země mocná a zranitelná*, která představuje rozmanitý svět neživé přírody podmiňující život na zemi. Výstavu si mohli účastníci prohlédnout ve foyer budovy Akademie věd na Národní třídě. V průběhu roku navštíví i jiná města ČR a do budoucna má spolupřipravit základ stálé expozice Centra věd o Zemi.

Hlavní koordinátorka dr. Veronika Štědrá na tiskové konferenci poukázala na nenahraditelnou roli geovědních oborů, které navazují na praktické zkušenosti s půdou, vodou či nerosty nezbytnými k životu. S odbornými přednáškami poté vystoupili představitelé vědeckých i veřejných institucí, jmenovitě doc. Richard Příklad (PřF UK), dr. Jan Zedník (Geofyzikální ústav AV ČR), dr. Radek Mikuláš (Geologický ústav AV ČR) a dr. František Pelc z MŽP ČR.

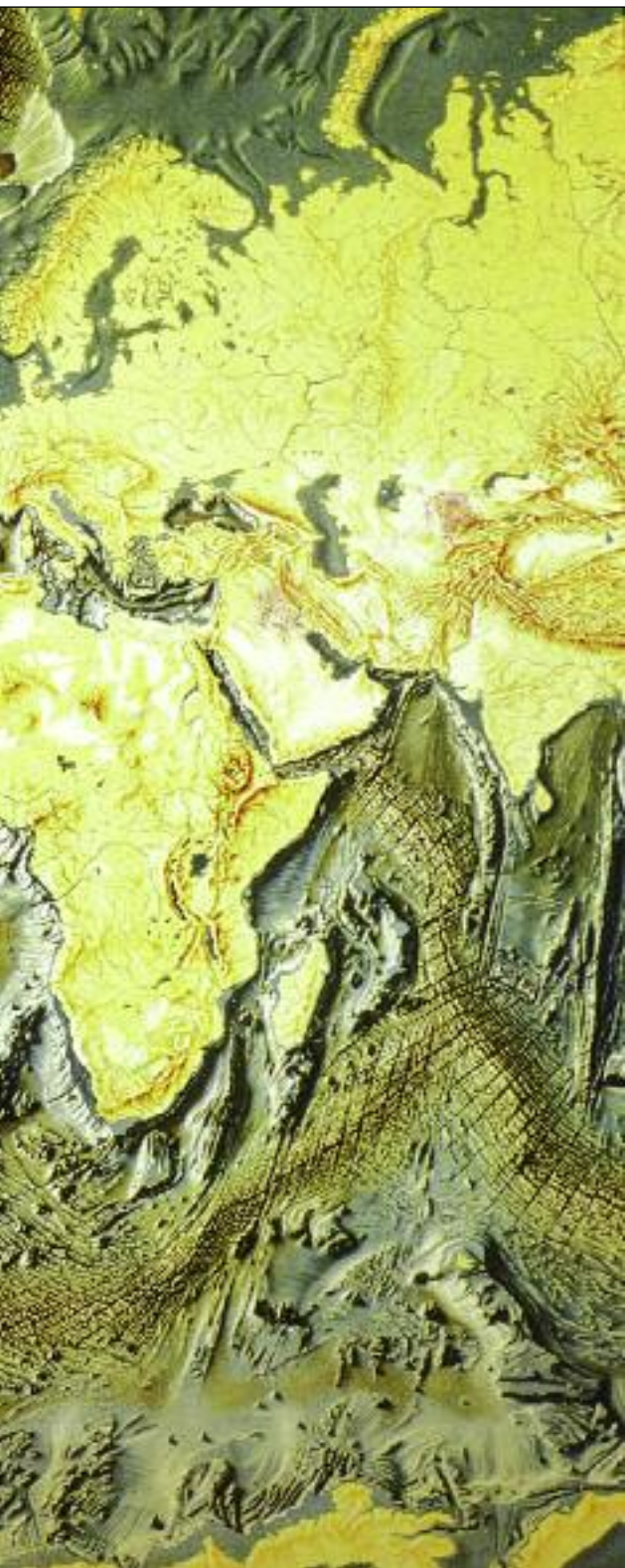
FOTO: ARCHIV Z. KUKALY, ČGS

„ZEMĚ JE NÁŠ SPOLEČNÝ DOMOV A JE NA NÁS, JAKÝM HO UČINÍME,“

uvedla rektorka Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem doc. **Iva Ritschelová** ve svém inspirujícím projevu, jehož zkrácenou verzi uveřejňujeme:

„Když Lucius Seneca na počátku minulého tisíciletí napsal: *„Učme se zvětšovat svou zdrženlivost, krotit svou rozmařilost, ovládat mlsnost, mít v úctě střídmost...“* jistě ani nepomyslel na to, jakým směrem a tempem se společnost, využívání zdrojů,

PLANETY ZEMĚ 2008

*Batymetrická mapa
Atlantského a části
Indického oceánu
se systémem
středoocéánských
hřbetů
a transformních
zlomů*

době populární fráze, že lidstvo ‚treats environment like business in liquidation‘ jen důsledkem naší neznalosti, lhostejnosti a pohodlnosti, která předurčuje naše jednání a chování?

Prioritním cílem všech akcí a aktivit realizovaných v rámci *Roku planety Země* je připomenout a přiblížit široké veřejnosti význam věd o Zemi v širším slova smyslu. Představit soubor vědeckých disciplín, jejichž poznatky jsou zcela zásadní a klíčové pro omezení přírodních rizik a katastrof, racionalizaci výstavby, optimální využívání a ochranu přírodních zdrojů, pro udržitelný rozvoj.

Nemůžeme očekávat a asi to ani nikdo z nás neočekává, že na konci letošního roku se všichni aktivně začnou zajímat o vědy o zemi, atmosféře či životním prostředí. Určitě se ale můžeme snažit, aby vzrůstalo všeobecné povědomí o naší planetě, o možnostech, jak zabránit její devastaci a degradaci, o možnostech přispívat k udržitelnému rozvoji společnosti.

Z dlouhodobého hlediska sehrává v tomto ohledu svou nezastupitelnou i rozhodující úlohu vzdělávání a vzdělávací systém na všech jeho stupních. Získávání základních znalostí o Zemi, vztazích mezi společností a životním prostředím, o současných problémech světa, přírodních zdrojích a jejich využívání nebo o principech udržitelného rozvoje by mělo bezesporu začínat v nejučtější věku dítěte v rodině, následně pak v rámci povinné školní docházky, vyššího a vysokoškolského vzdělávání a vyústit v proces celoživotního vzdělávání. Je prokázáno, že nejlepšími výsledky výchovného působení, nejučinnějšími metodami a formami ve výchově je dosahováno u nejmladších a mladších věkových kategorií.

V této souvislosti má základní škola poskytnout výchozí soustavu poznatků o Zemi, ovlivňovat utváření hierarchie životních hodnot žáků a motivovat i rozvíjet aktivity žádců z hlediska udržitelnosti rozvoje společnosti.

Na střední škole jde pak o hlubší pochopení souvislostí v biosféře, ve vztazích člověka a jeho prostředí i principů udržitelného rozvoje. Je třeba podchytil a rozvíjet pocit studenta k odpovědnosti ve vztahu k přítomnosti i k budoucnosti. Dotvářejí se tak etické postoje k přírodě, k umělému prostředí i vůči ostatním lidem, rozvíjí se samostatnost, tvořivost, roste vědomí významu občanské odpovědnosti a aktivity.

Na vysokých školách se geografické vědy prolínají ne všemi, ale mnoha studijními programy a obory, ať již okrajově nebo při přípravě specializovaných

interakce mezi společností a životním prostředím budou vyvíjet.

Doba, ve které dnes žijeme, je dobou spěchu, zvyšujících se nároků na spotřebu, na pohodlí spotřebitele. To vše je spojeno s čerpáním přírodních zdrojů, degradací životního prostředí i našeho nejbližšího okolí. Zničení krásného koutu v našem sousedství, pokácení statného stromu, šedá zákoutí, to vše považujeme za nutnou daň, kterou musíme ‚pokroku‘ zaplatit. Ale je tomu skutečně tak? Není v poslední

Hlavní koordinátorka
Veronika Štědrá
z České
geologické služby
při zahájení výstavy
*Planeta Země
mocná i zranitelná*

odborníků – geologů, geografů, kartografů, klimatologů, hydrologů atd.

Domnívám se, že z tohoto pohledu jde, zejména pokud se týká vysokoškolského vzdělávání, naše společnost správným směrem. Jen na VŠ počet studijních programů zaměřených na vědy o zemi, atmosféře a životní prostředí od roku 1989 výrazně vzrostl. V loňském roce bylo na VŠ akreditováno ve více než 80 takto orientovaných studijních programech přes 200 studijních oborů. Vedle toho bylo akreditováno dalších 90 studijních oborů, které s problematikou věd o zemi, atmosféře a tvorbě a ochraně životního prostředí souvisí nepřímo.

Je možná trochu symbolické, že zde prezentuji veřejnou vysokou školu se sídlem v Ústeckém kraji. Kraji, kterému patří řada prvenství, a jedním z nich je bohužel i to, že vedle biologické rozmanitosti je považován za ekologicky i sociálně nejpostiženější průmyslový kout naší země.

Bylo tedy asi zcela logické, že se založením Univerzity J. E. Purkyně vznikla Fakulta životního prostředí – dnes nejstarší fakulta životního prostředí v ČR – a o několik let později i fakulta přírodovědecká. Jsem ráda, že univerzita a obě její fakulty již dlouhou dobu hrají aktivní roli v oblasti vzdělávání a propagace věd o zemi jak v regionálním, tak i nadregionálním měřítku.

Následující čísla hovoří za vše – jen v loňském roce jsme připravovali v oblasti nauk o zemi, atmosféře a životním prostředí téměř 1300 odborníků v rámci šesti studijních programů a studium ukončilo

v dané oblasti téměř 200 absolventů. Jednalo se o obory jako např. Geografie, Geografie střední Evropy, Ochrana životního prostředí, Vodní hospodářství, Odpadové hospodářství, Toxikologie a analýza škodlivin atd.

Mezi nejpobulárnější aktivity pro širokou veřejnost organizované ústeckou alma mater patří každoroční *Týden geografie*, který je organizován v průběhu týdne Vědy a umění na UJEP. Široká veřejnost, žáci a studenti, učitelé všech vzdělávacích stupňů mají možnost naslouchat přednáškám, navštívit výstavy, aktivně se účastnit soutěží atp.

Další velmi populární akcí jsou např. *GIS days*. Katedra geografie PŘF je již čtvrtým rokem organizátorem okresních i krajských kol zeměpisné olympiády pro základní a střední školy a hostí také její celostátní kolo.

Vedle uvedených aktivit nesmíme zapomenout na výzkumnou činnost. Z hlediska praktického dopadu výsledků výzkumu je třeba podtrhnout přínos pro decizní sféru v oblasti při rozhodování o „optimálním“ využívání území vzhledem ke snížení environmentálního stresu a udržitelnému využívání přírodního i sociálního potenciálu.

Významnou úlohu v oblasti rozvoje a popularizace věd o Zemi sehrávají také mimoškolní aktivity, ať se jedná o aktivity organizací sdružujících děti a mládež, odborných institucí nebo sdělovacích prostředků včetně časopisů a literatury. Ty všechny významně a přímo ovlivňují nejen určité skupiny dětí a mládeže, ale i širokou veřejnost.

Pokud však chce společnost postupovat dále, pak znalosti nikdy samy o sobě nestačí. Vždy je třeba propojovat znalosti s odpovídajícími dovednostmi. Je třeba působit na utváření hierarchie životních hodnot, životního stylu, v němž by vztah k udržitelnému vývoji společnosti představoval i etický rozměr.

A pokud se toto podaří a stále větší část populace se bude opravdově zajímat o zemi, bude citlivá a starostlivá vůči naší planetě, pak se nemusíme obávat budoucnosti.

Naším cílem musí být naučit každého jednotlivce společnosti, aby každý rok, každý den, každý okamžik našeho života, každá naše aktivita a každé naše rozhodnutí bylo v harmonii a v maximálním souladu s potřebami naší planety.

Římský politik, spisovatel a filozof Marcus Tullius Cicero řekl: *„To, co vytvořila příroda, je vždy lepší než to, co bylo vytvořeno uměle. Dáme-li se vésti přírodou, nemůžeme v ničem pochybit.“* Neporoučejme přírodě, ale poslouchejme ji a určitě nám za to budoucí generace poděkují.“

Přestože je naší planetě věnována stále větší pozornost, je nezbytné připomenout, že až do nedávné doby se ochrana soustředila zejména na její živou složku. *Mezinárodní rok planety Země 2008* se pokouší tento pohled změnit: *„Geologové, geofyzici a geovědci obecně řadu procesů provázaných s přírodou už dávno chápou. Je ovšem těžké přesvědčit veřejnost, a zejména politiky, aby tyto poznatky nějakým způsobem uvedli do života,“* připomenula dr. Veronika Štědrá. ■

GABRIELA ŠTEFÁNIKOVÁ a LUDĚK SVOBODA

Křemenné geody jsou typické produkty vulkanických oblastí.

Vláknitá odrůda sádrovce je oblíbenou surovinou pro výrobu uměleckých předmětů.

VŠECHNA FOTA: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SŠČ

GOLEM, EL GOLEM a E-GOLEM

S trochou nadsázky lze říci, že to byla Golemova nadlidská síla, která překlenula Atlantik, aby dala vzniknout kulturní, vědecké a obchodní spolupráci mezi Českem a Argentinou.

V moderním centru Buenos Aires se ve dnech 24.–26. září 2007 uskutečnilo

2. česko-argentinské bienále: E-Golem. Workshop, jenž měl přispět k lepší vzájemné informovanosti akademických a kulturních komunit o stavu výzkumu, možnostech vědeckovýzkumné spolupráce, jakož i o moderních trendech v kultuře a umění, vznikl ve spolupráci Argentinského velvyslanectví, argentinského Ministerstva zahraničních věcí, Univerzity Karlovy, Židovského muzea a Židovské obce v Praze.

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

**Argentinský
velvyslanec
v České republice
Juan Eduardo
Fleming**

Vztahy mezi jednotlivými zeměmi se v zásadě zakládají nejen na reciproční znalosti příslušných společností, ale i na sdílení společných témat, zájmů a kulturních hodnot. Dojde-li k propojení více oblastí najednou (ekonomie, politika, kultura, věda a technika) můžeme hovořit o ideálním vztahu. Příkladem může být postava Golema a básně Jorge Luise Borgese v souvislosti s vědeckou a kulturní tvořivostí dvou na první pohled vzdálených zemí, jakými jsou Česká republika a Argentina. Golem je postava zrozená z básnické imaginace, biblický a kabalistický symbol mystického původu. V každé době je znovu podrobován novým interpretacím. Dnes stojíme na prahu moderního vědeckého výkladu – Golem, který klade rovnítko mezi naší přítomností a očekávanou budoucností.

Pro mezinárodní bienále *E-Golem* je klíčová osoba argentinského velvyslance v České republice. Právě **Juan Eduardo Fleming** stál u zrodu projektu a oficiálně ho zaštiťuje. O příspěvek viděný očima humanitně orientovaného badatele jsme požádali místopředsedu AV ČR pro III. vědní oblast Jaroslava Pánka.

Argentinsko-české vědecké setkání

Argentina, nejevropštější země Latinské Ameriky, měla při výběru svého diplomatického zástupce v České republice mimořádně šťastnou ruku. Před několika lety vyslala do Prahy muže, který není jen velvyslancem své vlády, ale také a snad především ambasadorem argentinské vědy a kultury.

Juan Eduardo Fleming pochopil svou diplomatickou misi jako příležitost ke sblížení dvou zemí, jež mají velké kulturní a hospodářské tradice, ale které také v uplynulých desetiletích prošly těžkými otřesy a ekonomickým poklesem. Tento elegantní diplomat se zkušenostmi z několika kontinentů se rozhodl otevřít Argentině bránu do Evropské unie právě v Praze a zároveň uvést Českou republiku do Jižní

Ameriky přes Buenos Aires. Pochopil, že věda a kultura se mohou stát výbornou základnou pro rozvinutí kontaktů v mezinárodním obchodu a v transatlantické politické spolupráci.

Z iniciativy velvyslance Fleminga a ve spolupráci s Akademií věd ČR a s Českým vysokým učením technickým se uskutečnilo od roku 2002 již několik vědeckých setkání. Konala se střídavě v Praze a v Buenos Aires a v roce 2005 získala pevnou organizační strukturu v podobě *Argentinsko-českého bienále E-Golem*. Tematické vymezení II. bienále směřovalo k informační a komunikační společnosti, ale souběžný podtitul *Vznikající technologie a jejich uplatnění v umění a společnosti* naznačoval dostatek místa i pro humanitní obory.

Novým poznatkům humanitních věd se věnovala dvě zasedání. Ta se sice na první pohled vzdalovala otázkám kybernetiky a jejího praktického uplatnění, ale odhalovala zdroje novodobých idejí a ověřovala rámec pro budoucí rozvoj česko-argentinských vztahů. Širšímu publiku, které prostřednictvím klasika argentinské literatury Jorge Luise Borgese (1899–1986) přijalo obraz Golema, ale o českých dějinách nemůže mít bližší povědomí, byl věnován panel *La época Rudolfiná*. Cílem bylo představit Prahu jakožto intelektuální a umělecké centrum Evropy na přelomu 16. a 17. století. Je to dnes mezinárodně zkoumaná problematika, k jejímuž osvětlení významně přispěli čeští, němečtí, rakouští, britští, američtí i jiní znalci raně novověkých dějin, výtvarného umění, literatury, filozofie či náboženských poměrů. Jaroslav Pánek z Historického ústavu AV ČR osvětlil prolínání mnoha národností a konfesí v Praze kolem roku 1600 a vznik neobyčejně plodného, vzájemně tolerantního prostředí pozdní renesance a manýrismu, v němž se vedle řady křesťanských denominací výrazně projevovala i židovská menšina spojovaná později s Golemem jakožto ztělesněním umělého člověka a dnes i umělé inteligence. Ústav dějin umění AV ČR

FOTO: ARCHIV J. E. FLEMINGA

za vedení svého ředitele Lubomíra Konečného připravil rozsáhlou obrazovou prezentaci, která názorně představila historickou Prahu, rudolfínské umění a jeho nejvýznamnější představitele. Ve vynikající přednášce o vědě a filozofii v rudolfínské Praze začlenil Petr Dvořák z Filosofického ústavu AV ČR s nevšedním nadhledem tuto dobu do proudů evropského myšlení na počátku novověku a vyzvedl úroveň exaktních věd na dvoře Rudolfa II. Rozsáhlá mezinárodní diskuse prokázala, že je tato tematika živá a že humanitní výzkum tu svým přesahem obohacuje i přírodovědné bádání.

Samostatné zasedání *Relaciones argentino-checas* bylo věnováno česko-argentinským vztahům. Na něm sice promluvili také oficiální představitelé obou států, avšak po odborné stránce měli rozhodující slovo specialisté z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jejím děkan Ivo Barteček pojednal o dějinách a přítomnosti kontaktů mezi dvěma geograficky vzdálenými zeměmi. Za významnou základnu vztahů označil českou menšinu, která v meziválečné době čítala asi 30 000 osob a jež je dodnes – zásluhou druhé a třetí generace Čechů – jedinou souvislou českou komunitou v Latinské Americe. Poměrně rozsáhlé ekonomické a politické vztahy z první poloviny 20. století nemají v současnosti plnohodnotný protějšek, a proto I. Barteček v souladu s názory J. E. Fleminga zdůraznil potřebu mnohem větší vzájemné informovanosti. Mladá olomoucká hispanoamerikanistka Lenka Zajícová představila výsledky českého jazykovědného a literárněvědného bádání, které se projeví zvláště v překladatelské a interpretační činnosti, vedly ke vzniku přehledných dějin argentinské literatury a v naší době se soustřeďují – vedle zájmu o osobitou kulturu gaučů – právě na dílo Jorge Luise Borgese, který pro Argentinu objevil „pražského“ Golema.

Velvyslanec Fleming při této příležitosti poukázal na skutečnost, že se v letech 2005–2006 podařilo uzavřít smlouvy o spolupráci v hospodářské, kulturní a školské oblasti a že tato bilaterální součinnost by se měla přenést i do spolupráce s dalšími státy Ev-

ropské unie. Příležitost k rozvinutí všestranné – zejména však vědecké a kulturní – spolupráce nabízí blížící se rok 2009, kdy se má v Praze uskutečnit III. argentinsko-české bienále. Bude spojeno se jménem Jehudy Löwa ben Becalela (1512–1609), pověstného pražského rabína a domnělého Golemova tvůrce.

Skvěle zorganizované bienále, jehož kybernetické a technologické složce se v článku věnuje profesor Českého vysokého učení technického Vladimír Mařík, mělo řadu průvodních akcí. Mezi nimi vynikalo setkání na Velvyslanectví České republiky v Buenos Aires a s ním spjatá prezentace díla českých kybernetiků, jež pod názvem *Umělá inteligence* vydalo nakladatelství Academia. Neformálně pokračující jednání i mimo argentinskou metropoli odhalovala různé stránky již existující vědecké spolupráce, například v mezinárodním astronomickém centru a observatoři Pierre Auger v provincii Mendoza.

Skutečný vrchol setkání znamenala návštěva historické farmy Finca Los Alamos poblíž chilských hranic, která patří širší rodině velvyslance Fleminga. Pozoruhodné venkovské sídlo, založené roku 1830, je jedinečným svědectvím kulturního vývoje Argentiny v uplynulých dvou staletích. Architektonický komplex sdružující obytné a hospodářské budovy by se mohl stát folklorním muzeem sám o sobě, ale navíc v něm opakovaně žil a tvořil největší klasik moderní argentinské literatury Jorge Luis Borges. Díky jeho pobytům je část statku zachována jako svérázný památník písemnictví, který natrvalo připomíná dílo velkého slovesného umělce. Navíc je ve stejném duchu upraven i park, jehož centrální část tvoří zelený labyrint ze vzrostlého zimostrázu, který při pohledu ze zvláštní vyhlídkové věže otvírá pohled na mohutný pušpánový nápis BORGES.

Teprve tady – uprostřed nádherných argentinských sadů a vinohradů, za zpěvu a tance zdejších vesničanů, v opojné vůni hovězí pečeně a jiskřivého mendozského vína – čeští návštěvníci hlouběji porozuměli inspiračním zdrojům velvyslance Fleminga. Okouzlení Borgesem a jeho *Golemem* vedlo k zájmu o Prahu. Setkání s Prahou probudilo zájem o svět

Zelený labyrint se jménem klasika moderní argentinské literatury Jorge Luise Borgese navrhl pro usedlost Los Alamos v San Rafaelu britský zahradní architekt Randall Coat.

Karla Čapka s jeho *R.U.R.* a Franze Kafky s jeho *Amerikou*. Na farmě Los Alamos patrně začal a v Praze se uzavřel kruh hledání tohoto mnohostranně inspirujícího diplomata, který vtělil své představy do ideje sblížení dvou zemí oddělených Atlantickým oceánem, a přece v mnohém si podobných. Ve zjevné touze po vzájemném poznání, jak ji vyjádřil Juan Eduardo Fleming, spočívá naděje, že i příští argentinsko-česká vědecká bienále budou schopna oslovit lidi z obou zemí.

JAROSLAV PÁNEK

Přes techniku a kybernetiku až k praktickým výsledkům nás zavede profesor kybernetiky Vladimír Mařík z Českého vysokého učení technického.

Od výzkumu ke komerční spolupráci

Druhé argentinsko-české bienále v Buenos Aires se setkalo s velkým zájmem odborníků jak v oblasti základního a aplikovaného výzkumu, tak i firem z obou zemí, jež se zajímaly o vzájemně výhodnou spolupráci či společnou komercializaci výsledků.

Odborné přednášky se nezabývaly jenom výsledky výzkumu v oblasti robotiky, která je v centru pozornosti česko-argentinských vztahů od samého počátku, ale také dalšími oblastmi společného zájmu, především oblastí informačních technologií, telekomunikací, nanotechnologií, bioinformatikou i oblastí nových technologií pro letecký a kosmický průmysl.

Atraktivní přednáškou o nových výpočetních architekturách autonomních agentů zaujal prof. Jiří Widermann, ředitel Ústavu informatiky AV ČR, prof. Josef Tlustý z ČVUT pojednal nové výzvy v oblasti energetických systémů a jejich řízení. Z argentinské strany

patřila k nejzajímavějším přednáška o výpočetních systémech typu GRID a jejich využití v Argentině (prof. Pablo Turjansky a prof. Carlos Garcia Garino) či přednáška o vlivu nových technologií ve studiu kosmické fyziky (Dr. Marta Rovira a Dr. Marta Mosert).

Zvláštní pozornost vyvolaly informace o české antarktické stanici G. J. Mendela, která se nachází v argentinském sektoru Antarktidy a je zásobována za podpory argentinského vojenského letectva a dalších argentinských organizací. O jejím poslání zasvěceně hovořil její ředitel prof. Pavel Prošek i vedoucí expedice 2008 prof. Miloš Barták (oba z Masarykovy univerzity, Brno). V rámci *Bienále* tak byly položeny základy pro užší vědeckou spolupráci mezi ČR a Argentinou v rámci antarktického výzkumu.

Rektor ČVUT prof. Václav Havlíček spolu s děkanem elektrotechnické fakulty ČVUT doc. Borisem Šimákem představili univerzitní systém v České republice zvláště v oblasti technického školství, s cílem ukázat možnosti studia argentinských studentů a doktorandů na tuzemských vysokých školách i možnosti vědeckovýzkumné spolupráce. Již před několika lety byly podepsány rámcové smlouvy o spolupráci mezi ČVUT a Universitou Buenos Aires (UBA) a UK Praha a UBA, jejichž obsah se postupně konkretizuje a hlavně realizuje. Několik týdnů před II. bienále byla např. podepsána konkrétní dohoda o spolupráci ČVUT FEL a Inženýrské fakulty UBA.

Argentinská strana již dopředu avizovala zájem zapojit se intenzivněji prostřednictvím výzkumných institucí v České republice do projektů Evropské unie, zejména do 7. rámcového programu. K tomu poskytly Ing. Hana Krautwurmová a doc. Lenka Lhotská z ČVUT fundovaný výklad, který vyvolal řadu diskusí v plénu i v kuloárech, takže se můžeme jen těšit, že se již v brzkou dobu podaří zapojit větší počet argentinských

**Čeští účastníci
2. česko-
argentinského
bienále
při návštěvě
observatoře
Pierre Auger**

FOTO: VLADIMÍR MAŘÍK, ARCHIV AUTORA

týmů do evropského výzkumu. Bylo by to určitě ke prospěchu obou stran!

Do II. bienále se poprvé aktivně zapojily i podnikatelské kruhy. Nechyběla vystoupení představitelů českých firem, z nichž některé již mají své pobočky v Argentině (např. Moravia Worldwide, již prezentovala Cecilia Piaggio, vedoucí argentinské pobočky ve městě Rosario), či je připravují (Iguassu Software Systems představil Ing. Petr Bareš, který je současně prezidentem České kosmické aliance). Zástupci několika českých spin-off firem referovali o možných modelech spolupráce univerzit s průmyslovou praxí a o zkušenostech z transferu technologií.

V Argentině jsme našli vhodné podnikatelské prostředí, opravdový zájem o spolupráci při rozvoji podnikání zejména v oblasti nanotechnologií, software a biotechnologií. Do těchto oblastí vkládá Argentina – dnes převážně exportér zemědělské produkce – velké naděje. Myšlenku vzájemné spolupráce v komerčních aktivitách v hi-tech oblastech potvrzuje i skutečnost, že mnohé argentinské univerzity uplatňují velmi kvalitní vzdělávací procesy, jež odpovídají našim nejnáročnějším standardům, a obě země jsou si blízké i kulturně.

II. bienále vyvrcholilo podpisem rámcové dohody o spolupráci mezi Sdružením pro informační společnost, jež zastupoval Ing. Jiří Polák, a Argentinskou obchodní komorou IT firem, zastoupenou Carlosem G. Palottim, která otevírá možnosti vzájemné podpory a spolupráce v transatlantickém měřítku.

Bienále tak skutečně rozšířilo svůj záběr od filozofických otázek a akademického výzkumu až k praktickým dohodám o spolupráci v komerční oblasti a naplnilo nejtajnější přání organizátorů.

VLADIMÍR MAŘÍK

Tři dimenze Golema

Ten, kdo naposledy držel pomyslný šém k oživení Golema a jeho další proměně, byl pan Juan Eduardo Fleming, v jehož rezidenci jsme zavzpomínali na *E-Golemův* zrod.

Vaše excelence, mnohými jste považován za otce česko-argentinského bienále. S nadšením vyprávíte o teoretické spojnici mezi tajuplnou postavou Golema „oživěním schopného“ ve středověké Praze, o básni jím inspirované z pera argentinského autora, a také o observatoři Alef, jež se zrodila v románu argentinského spisovatele a mohla by být předchůdkyní internetu. Dnes se projekt E-Golem z původního pojetí značně rozšířil, ale ráda bych se Vás zeptala, jak vznikal?

Sledovat, jak se podoba bienále postupně proměňovala, bylo fascinující.

Původně jsme se chtěli zaměřit výlučně na výtvarný a literární odkaz *Bázně o Golemovi (El Golem)* od Jorga Luise Borgese. Před mým návratem do Prahy se v argentinských novinách *La Nación* objevil článek *Ve stínu Golema*, kde se záběr rozšiřoval i na oblasti náboženství, vědy a filozofie (článek naleznete ve webové verzi tohoto čísla AB). Pochopili jsme, že i my musíme naše prvotní soustředění z pouhého uměleckého aspektu výrazně rozšířit. Při této příležitosti jsme uspořádali ve spolupráci s Oddělením hispanistiky Katedry románských jazyků UK překladatelskou soutěž této krásné básně. Jedním z pramenů, jimiž se Borges inspiroval, byla studie Gershoma Scholema *Představa Golema ve vztahu k telurgii a magii*. Scholem odhaluje několik fází výkladu ideje Golema. Prvním z nich je biblický komentář, ve kterém je postava Golema analogií ke stvoření Adama, který před svým oživením shromažďoval veškerou vesmírnou energii a sílu. Pohled kabalistický akcentuje Boží vdechnutí, které

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSČ

K oblíbeným výtvarným dílům velvyslance Juana Eduarda Fleminga patří BOLB – akustická plastika českého výtvarníka, jehož argentinské kořeny nezapře jméno Federico Díaz. Velvyslanec ji s umělcovým souhlasem připodobňuje k Alefu ze stejnojmenné Borgesovy povídky z roku 1943, v níž je Alef konceptně považován za předchůdce internetu.

již souvisí s tvořivou schopností lidí. V 15. a 16. stol. je Golem interpretován jako tajemná bytost stvořená magickou schopností rabiho Löva. Dnes je Golem chápán v intencích výpočetní technologie.

V současnosti představuje projekt *E-Golem* tři různé dimenze. Je to za prvé pokrok a rozvoj vědy a techniky díky nanotechnologii, kybernetice, internetu atd. Za druhé přináší odezvu u společnosti i jedinců a za třetí napomáhá vzájemné inspiraci v kultuře a umění.

Jasnou původní ideou bylo umění a literatura. Můžete mi prosím říci, kdy Vás napadlo uvažovat o širším pojetí bienále a kdo k jeho uskutečnění přispěl?

O uspořádání bienále jsme uvažovali již v r. 2002, kdy jsem díky Daně Zámečnickové viděl inspirující dokument *Golem a Golemové*, kde byl Golem dán do souvislosti s umělou inteligencí, s roboty Karla Čapka, kybernetikou, nanotechnologií, počítači a internetem. Film byl fantastický a při jeho sledování mě napadlo, jak by měl být workshop koncipován. Představy o podobě bienále jsme upřesnili v Buenos Aires v říjnu 2003 a v červnu 2005 se jej podařilo poprvé uskutečnit. Bylo to skvělé dobrodružství a já bych rád při této příležitosti připomenul úlohu prof. Heleny Illnerové, Vladimíra Maříka, Ivana Wilhelma, Jiřího Niederleho, Ivana M. Havla a v poslední době také Jiřího Poláka, kteří nám s projektem velmi pomohli.

Zajímavé je i datum příštího bienále 2009, které se uskuteční v roce čtyřstého výročí úmrtí rabiho Löva a v době, kdy bude Česká republika předsedat Evropské unii. Bude otevřeno pro odborníky ze všech států, které o něj projeví zájem. Samozřejmě se jej zúčastní řada výzkumných institucí a obchodních firem.

V golemovském bienále propojujete oblasti kultury, vědy, politiky... Mohu se zeptat, jakému oboru jste se věnoval při studii na vysoké škole?

Vystudoval jsem ekonomii, ale musím přiznat, že jsem tento obor nikdy neprovozoval. Absolvoval jsem také v oboru diplomacie a té se věnuji od počátku své

kariéry. Kultura mě ale fascinovala už od dětství. S vědou jsem se blíže setkal při studiu na newyorské univerzitě, kde jsem se zajímal o systematickou analýzu. Rozumějte, diplomacie je tak trochu o všem a zároveň o ničem.

Při listování programem E-Golem bienále bohužel musím přiznat, že některým nesmírně složitým pasážím asi nemohou nezainteresovaní lidé dost dobře porozumět...

Některé příspěvky na loňském bienále byly opravdu pro laiky příliš sofistikované, ale je třeba si uvědomit, že se jedná o velmi důležité studie, které přispívají k vývoji vědy a techniky. Příkladem špičkové instituce, která se těmto věcem věnuje, je Centrum teoretických studií. Pro nás nezainteresované je důležité praktické užití „vědeckého know-how“ v každodenním životě. Vezměme za příklad internet. Bez něj si v současnosti nedovedeme život představit: vyhledáváme informace z celého světa, komunikujeme s přáteli a blízkými atd. Je to něco neuvěřitelného!

Moc mě těší, že Argentina patří v Latinské Americe mezi elitu ve vývoji počítačových technologií. Vláda dokonce anoncovala výstavbu Centra pro vědu a technologický pokrok, kterou bude zaštiťovat Ministerstvo školství a Ministerstvo pro vědu, technologii a výrobní inovace.

Bienále je plánováno střídavě v Česku a Argentíně. Zajímají se o Golema lidé v Jižní Americe, vědí, jakou roli sehrává v evropské kultuře?

Bezpochyby ano. Argentinci si ke Golemovi vytvořili vztah díky Borgesově básni, jež je v naší zemi velmi oblíbená. Znají jej ale též z romantického zpracování golemovské látky v podání pražského spisovatele Gustava Meyrinka. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSČ

Výjezdni interdisciplinární seminář v Nečtinách, který v polovině ledna uspořádalo oddělení Mezioborových aktivit (dříve Ústav mezioborových studií) Západočeské univerzity, si získal pevné místo v harmonogramu příznivců mnoha profesí. Oproti loňskému ročníku, který měl tematicky blíže k biologii, vědám o člověku a epistemologickým problémům, byl ten letošní vymezen konkrétněji. Jazyková hříčka názvu pře(d)programovaný svět, jež byla zároveň zastřešujícím názvem semináře, umožňuje trojí čtení:

(1) svět programy přeplněný, (2) překrytí programů starých programy novými či vůbec užití programů na místo jiných organizačních způsobů a konečně (3) skutečnost, že náš současný svět je programy nejrůznějšího druhu prakticky zcela determinován.

když metafora názvu svádí především k informačním technologiím, účastníci hovořili o nových technologiích obecně. Již v pozvání na tuto specifickou konferenci byla nastolena řada otázek, jako např.: Co skutečně víme o fenoménu naší obklopenosti technologiemi „oživenými“ nejrůznějšími typy programů a naší závislosti na nich? Jak kódy, do jejichž světa se denně noříme, reálně fungují? Jakým způsobem mění všední život člověka možnost přístupu k technologiím a informačním sítím? Jaké jsou nové možnosti, které se otvírají prolínáním světa „přirozeného“ se světem „umělým“? Jak se mění komunikační rozhraní člověk-stroj a jaké důsledky tato změna má? Jaké (nejen biologické) důsledky plynou z manipulací genetickým kódem? ...a mnoho dalších. Z otázek vyplývá, že záměrem organizátorů se stalo zkoumání toho, zda svět programů (zejména těch vtělených do technologií) nějakým způsobem již nepřekročil rámec pouhého nástroje a zda nenabyl jistého druhu svébytnosti, která by na něm člověka činila zcela závislým.

Úvodní přednášku pronesl dlouholetý pravidelný účastník semináře Ivan M. Havel. Jeho *Enaktivní robotika a sen o umělém já* byla shrnutím výsledků dosavadní lidské snahy o vytvoření umělé bytosti, vývoje, překážek, otázek i změn směrů a záměrů, které se na této cestě objevily. Jiří Fiala, matematik, filozof, další z opor nečtinského semináře, v příspěvku *Jak přijít úsečce na kloub?* odhalil krásu zapomenutých řešení problémů převodu přímočarého pohybu na kruhový při konstrukci nejrůznějších druhů mechanismů, který byl prestižním tématem konce 19. a začátku 20. století. S elegancí sobě vlastní předvedl, jak poznatky zdánlivě nedůležité a pozapomenuté se mohou stát náhle významnými, stejně jako se mohlo zdát odtažitě od zaměření semináře téma jeho příspěvku. Po jeho vyslechnutí s naléhavostí vyvstala otázka: Není právě takovýmto (supersložitým či naopak velejednoduchým) pákovým mechanismem celý náš svět či alespoň naše věda? Všechny hosty semináře a příspěvky, s nimiž

publikum zaujali, naleznete v plné verzi článku na internetové adrese <http://abicko.avcr.cz>.

Jako každoročně ani letos nebyl čtyřdenní seminář omezen pouze na přednášky, ale doprovázel jej také kulturní program. V rámci neformálních večerních setkání představil Jiří Zemánek posledního laureáta ceny Víze '97 Dagmar a Václava Havlových, psychiatra Stanislava Grofa. Příjemným zpestřením byla také plzeňská skupina Poitin, která vystoupila se svým repertoárem tradičních irských písní. Obzvláště vzácná příležitost se účastníkům naskytla v rámci vycházky po památkách obce Nečtiny, během níž jim představil projekt *Studia kaple* samotný jeho autor a světoznámý divadelník a mim Ctibor Turba.

Ti, kdož se letošního semináře účastnit nemohli, si mohou na stránkách oddělení Mezioborových aktivit ZČU (www.ums.zcu.cz) zažádat o zaslání DVD s nahrávkami všech přednášek. A pokud vás nečtinský seminář zaujal, můžete se těšit na příští, jubilejní 10. ročník.

TOMÁŠ DANĚK,
oddělení Mezioborových aktivit Západočeské univerzity

Dlouholetým účastníkem seminářů v Nečtinách je Ivan M. Havel, ředitel Centra teoretických studií AV ČR a UK.

FOTO: TOMÁŠ DANĚK, ARCHIV ZČU

REFORMA FINANCOVÁNÍ VĚDY K DOPRACOVÁNÍ

Akademický bulletin se soustavně věnuje otázkám připravované reformy financování výzkumu a vývoje (VaV). Tematicky příbuzné diskuse na stránkách AB ostatně podnítily již návrhy tehdejšího místopředsedy vlády Martina Jahnna na podporu aplikovaného výzkumu. Většina příspěvků do diskuse se pak vymezuje vůči použití mechanických bibliometrických měřítek, na kterých je reforma založena a která mohou vést nejen k podpoře excelence uvnitř oborů, ale např. i k výraznému mezioborovému přerozdělování prostředků. Technickým detailům použitých bibliometrických měřítek se např. věnuje článek Petra Drábera (AB 12/2007), zatímco k možným negativním dopadům reformy na některé obory se vyjadřuje Stanovisko ředitelů a předsedů rad pracovišť AV ČR (AB 1/2008). Proti použití bibliometrických měřítek v oborech, kde publikace v časopisech s impakt faktorem nepředstavují jádro vědeckého pokroku, se dá ostatně argumentovat i na základě ekonomických principů – viz např. <http://home.cerge-ei.cz/jurajda/czech%20texts.html>.

Nicméně se zdá, že diskuse o reformě financování VaV se zatím nevěnovala klíčové otázce pozměněné role poskytovatelů. (Jen pro připomenutí: veřejné prostředky na vědu stát posílá poskytovatelům, kteří je následně přerozdělují jednotlivým příjemcům na základě hodnocení jejich práce. Ministerstvo školství je tak poskytovatelem prostředků na vědu na vysokých školách a Akademie věd na svých ústavech.) Malá pozornost věnovaná roli poskytovatelů je přitom překvapivá, protože Rada vlády pro VaV celou reformu motivuje nedostatečně kvalitní hodnotitelskou prací poskytovatelů, nad kterými chce vlastně zavést přísnější dohled. Proklamovaným cílem reformy je zkvalitnit práci poskytovatelů, což má vést k efektivnějšímu hodnocení a odměňování příjemců a v konečném důsledku motivovat vědce ke kvalitnější práci. S jistým zjednodušením lze říci, že stát dosud rozděloval peníze poskytovatelům valivou metodou: dával peněz stejně jako loni plus plošný procentní nárůst, což mnohé poskytovatele nemotivovalo ke kvalitnímu hodnocení práce svých příjemců, a právě toto se má změnit.

Hlavním nástrojem „dozoru“ nad poskytovateli se podle reformy má stát onen známý bodový vzorec odvedeného vědeckého „výkonu“. (Tento princip financování na základě kvantifikovaného minulého výkonu má být zaveden jen pro asi polovičku všech veřejných prostředků na vědu. Zbytek bude nadále rozdělován na základě kvalitativních hodnocení

přes granty a půjde tak za slíbeným výkonem do budoucnosti.) Vzhledem k propracovanému systému hodnocení v AV je asi přirozené, že na stránkách AB zaznívají obavy z dopadu nového systému na fungování Akademie. Diskuse o vlastnostech a detailech bodového vzorce jsou jistě důležité. Nicméně i velmi oborově „doladěný“ bodový vzorec nikdy nebude dokonalý a vždy v něm zbudou nějaké díry, které budou vytvářet bizarní motivace pro některé typy výstupů v některých oborech a nedostatečně odměňovat kvalitní výstupy v oborech jiných.

A tady je zásadní si uvědomit, že Rada vlády navrhuje bodový vzoreček jako *souhmné* měřítko výkonnosti poskytovatelů, ne jako jediné měřítko výkonnosti jednotlivých příjemců. Pokusme se proto detailněji nahlédnout do budoucnosti a uvažovat o roli poskytovatelů v pozměněném systému. Asi všichni hodnotitelé vědy se shodnou na tom, že ideální hodnocení vědecké práce je opřené o bibliometrické indikátory, ale není na nich mechanicky založené. Ideálně provedené kvalitativní hodnocení (tzv. panely) by z „tvrdých“ dat mělo vycházet, ne u nich končit. Je pravděpodobné, že reforma tomuto ideálnímu způsobu hodnocení nahrává, nebo mu naopak bude házet klacky pod nohy? Jako vodičko při uvažování o fungování nového systému si představme tři hypotetické poskytovatele: poskytovatel A bodový vzorec mechanicky převezme a použije pro hodnocení příjemců, poskytovatel B bude bodové výstupy ignorovat a poskytovatel C využije bodových hodnot jako

opory pro kvalitativní hodnocení v oborech, kde je to užitečné, a bude je ignorovat jinde. (Podle našeho názoru by byl správný a žádoucí princip C.)

První varianta je logickým důsledkem snahy poskytovatele A maximalizovat svůj bodový a tedy i finanční příjem. Navíc si tak tento poskytovatel ušetří práci s kvalitativním hodnocením. To by znamenalo, že poskytovatel A bude drasticky krátit příjmy řady institucí a někdy i celých oborů, kde se dnes dělá málo kvalitní výzkum nebo jejichž výstupy bodové hodnocení z nějakého důvodu nedoceňuje. Většina pracovníků v postižených oborech bude systém hodnocení a práci poskytovatele tvrdě napadat, protože jim půjde o samotnou existenci. Někteří oprávněně. Zároveň ale budou jiní příjemci využívat děr v bodovém vzorečku a profitovat na produkci publikací pro publikace (tj. publikací s vysokou bodovou hodnotou v poměru k vynaložené snaze a skutečné kvalitě publikace). Mechanické přejímání bodových hodnocení tak možná v některých oborech povede k žádoucímu cíli zvýšené kvality vědecké produkce, ale jiné obory povede k produkci pseudovědy a další obory možná nespravedlivě oslabí.

Vezměme teď v úvahu poskytovatele B, který nebude brát bodový vzorec v potaz a bude pokračovat ve způsobu hodnocení a financování svých příjemců, jenž dnes Rada vlády u mnoha poskytovatelů kritizuje. Je pravděpodobné, že pracoviště příjemců, kteří by na bodovém hodnocení vydělali, si budou stěžovat, ale protesty asi nebudou tak silné jako u poskytovatele A, kde některým příjemcům jde o živobytí. Postupem let se tak našemu druhému poskytovateli bude snižovat objem peněz, který bude pro své příjemce od státu dostávat, oproti *hypotetickému* stavu, kdyby se více držel bodového vzorce. Pokles příjmů případně viditelný vůči vývoji příjmů poskytovatele A pak lze ospravedlňovat nízkou kvalitou příjemců, ne jejich špatným hodnocením a motivací.

Nakonec uvažujme o poskytovateli C, který sice nemaximalizuje bodový příjem, ale vzhledem k využití bibliometrických měřítek dostává více prostředků než poskytovatel B. Pracoviště spravovaná poskytovatelem C si tak budou moci dovolit za kvalitnější vědecké výstupy platit lépe než pracoviště poskytovatele B. Navíc se v nich bude dělat kvalitnější věda než u příjemců financovaných poskytovatelem A, kde se často dělají publikace pro body a ne pro vědu. Je tedy možné, že pracoviště poskytovatele C postupně přetáhnou nejlepší vědce ostatních poskytovatelů.

Z těchto hypotetických scénářů vyplývá, že konkurence mezi poskytovateli a vnitřní fungování poskytovatelů budou důležité pro faktický způsob implementace reformy. Např. Akademie věd se svými

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

demokratickými institucemi se může rozhodnout, že podpoří obory, jež na bodovém vzorci tratí, ale využívat bodovou hodnotu výstupů jako důležitý faktor při hodnocení oborů, na které se bodové vzorečky hodí. Rozložení demokratických sil uvnitř AV ale bodový vzorec asi ovlivní. Na druhou stranu vnitřní rozhodovací mechanismus MŠMT a vliv jednotlivých příjemců je asi méně jasně definován. Není tedy zřejmé, jestli navrhovaná reforma obsahuje mechanismus, který by na poskytovatele vytvářel efektivní tlak, aby zkvalitnili jejich systém hodnocení a užitečným způsobem kombinovali kvantitativní a kvalitativní informace o svých příjemcích. Diskuse o reformě by se měly kromě vylepšování bodového vzorce soustředit i na tuto otázku. ■

ŠTĚPÁN JURAJDA A DANIEL MÜNICH,
CERGE-EI, společné pracoviště
Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i., a UK

Je třeba vyčistit stůl a zavést jasná pravidla – podle vědecké produktivity a nezmanipulovatelného bodového vzorce. Zasedací sál v budově Národohospodářského ústavu

ČESKÁ SPOLEČNOST ENTOMOLOGICKÁ

Česká společnost entomologická se během své 104leté existence vyvinula v jednu z největších a nejaktivnějších vědeckých společností v republice. V současné době má 830 členů, kteří pracují v pěti regionálních pobočkách (Západočeská, Severočeská, Východočeská, Jihočeská a Jihomoravská) a v osmi odborných sekcích (faunistická, lepidopterologická, karabidologická, hemipterologická, arachnologická, pro výzkum mandelinkovitých a nosatcovitých brouků, pro výzkum aquicolních brouků a sekce mládeže).

Na záchraně unikátních biotopů na české straně Dolního Labe spolupracuje ČSE s orgány státní ochrany přírody. Na štěrkopískových březích zde žije řada chráněných a ohrožených druhů bezobratlých.

Struktura společnosti je následující: výbor (předseda, místopředseda, vědecký tajemník, pokladník, knihovník, členové výboru, náhradníci výboru), revizní komise a redakční rada časopisu *Klapalekiana*. Podle stanov ČSE se členy výboru stávají automaticky i předsedové poboček a odborných sekcí. Společnost má jednoho stálého zaměstnance (organizačního tajemníka), který je zároveň i výkonným redaktorem časopisu *Klapalekiana*. Sekretariát společnosti sídlí v budově Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy ve Viničné ulici 7, Praha 2.

V současné době má ČSE statut neziskové společnosti, jejíž činnost se řídí stanovami ČSE přijatými valným shromážděním. Společnost spolupracuje se všemi entomologickými pracovišti v České republice, s mnoha zahraničními institucemi a s orgány státní ochrany přírody na ochraně ohrožených druhů hmyzu a při hodnocení entomofauny zákonem chráněných území (národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace).

Česká společnost entomologická sdružuje profesionální i amatérské zájemce o studium hmyzu a ostatních členovců, kteří se mohou stát členy řádnými nebo mimořádnými. Za dobu existence společnosti bylo také valným shromážděním jmenováno 80 čestných členů (19 zahraničních, 61 domácích). Jako čestní členové jsou navrhováni odborníci v taxonomii nebo bionomii hmyzu či členové, kteří se obzvláště zasloužili o rozvoj české entomologie (mezi zahraničními čestnými členy je mimo jiné od roku 1930 i J. V. Boris III., car bulharský).

Již od svého založení vydává společnost mezinárodní odborný časopis, který nesl původně název *Acta Societatis Entomologicae Bohemiae*. Tento časopis (jehož název byl vzhledem k různé společenskopolitické situaci několikrát změněn) vychází bez jediného přerušení dodnes pod současným názvem *European Journal of Entomology*, formálně ve spolupráci s Entomologickým ústavem AV ČR. Ve skutečnosti však ČSE funguje již jen jako distributor časopisu a veškerá redakční práce a finanční zajištění časopisu je v rukou Entomologického ústavu. Na základě této skutečnosti začala společnost vydávat v roce 1965 interní časopis *Zprávy Československé společnosti entomologické*, jehož název byl v roce 1993 změněn na *Klapalekiana* na počest prvního předsedy a zakladatele ČSE, prof. F. Klapálka. I tento časopis si získal mezinárodní prestiž a je zahrnut do předních referativních periodik, jako jsou *Zoological Records* a *Entomology Abstracts*. Hlavními obory zastoupenými v časopise *Klapalekiana* jsou faunistika, taxonomie, bionomie a ekologie členovců. V roce 2003 vydala společnost také český překlad *Mezinárodních pravidel zoologické nomenklatury* a v rámci časopisu *Klapalekiana* se připravuje i vydávání obsáhlých *Suplement*, ve kterých by měly vycházet katalogy nebo monografie rozsáhlejšího charakteru. Mezinárodní výměna obou časopisů a dary členů jsou v současnosti jedinými zdroji zahraničních periodik pro knihovnu ČSE.

Knihovna se během existence společnosti rozrostla do úctyhodných rozměrů a v současné době obsahuje 1526 titulů (20 500 svazků). Ošetřovat takové množství

FOTO: L. BLÁŽEJ, ARCHIV AUTORA

FOTO: J. GEBERT, ARCHIV AUTORA

literatury a zajistit plnohodnotné využívání knihovny odbornou veřejností s sebou nese i mnoho problémů. Po přestěhování sekretariátu společnosti z původních místností do suterénu ve Viničné ulici bylo nutno knihovnu z prostorových důvodů rozdělit. Monografie a nejpoužívanější periodika zůstala v místnostech sekretariátu, kde jsou k dispozici v řádných výpůjčních hodinách, zbytek knihovny byl přestěhován na kratší čas do depozitáře muzea v Brandýse nad Labem a v minulém roce do knihovnických depozitářů entomologického oddělení Národního muzea v Horních Počernicích.

Česká společnost entomologická pořádá dvakrát ročně v Praze neformální setkání členů (tzv. výměnné dny), kterých se mohou zúčastnit i nečlenové. Tato setkání jsou spojena s výměnou a determinací hmyzu a s prodejem entomologických pomůcek a literatury, v poslední době i s odbornými a popularizačními přednáškami. Obdobná setkání pořádají i některé regionální pobočky. Mimoto pořádá ČSE jednou v roce tzv. „Entomologické dny“ v některé z atraktivních oblastí republiky, a to většinou ve spolupráci s orgány státní ochrany přírody. Výsledky faunistického výzkumu z těchto akcí jsou pravidelně publikovány v časopise *Klapalekiana*. Nejen v Praze, ale i v sídlech poboček probíhají každý týden neformální schůzky členů, mnohdy spojené s odbornými přednáškami.

Členové společnosti se v posledních letech podíleli i na rozsáhlých mezinárodních vědeckých projektech jako *Fauna Europaea*, *Water Beetles of China* nebo *Catalogue of Palaearctic Coleoptera* (většina

autorů tohoto díla, jehož první čtyři díly již vyšly, jsou členy ČSE). Nezanedbatelným faktem jsou rovněž popisy desítek nových, pro vědu dosud neznámých taxonů hmyzu, které každoročně publikují členové společnosti, a to převážně v renomovaných mezinárodních časopisech. Přes 100 členů společnosti se podílelo na zpracování *Červeného seznamu ohrožených druhů živočichů České republiky*. Česká společnost entomologická aktivně vyvíjí činnost v oblasti ochrany přírody a životního prostředí a snaží se být konzultačním orgánem MŽP při tvorbě nových zákonů a norem v ochraně přírody. V uplynulých letech přispěla ČSE také k tomu, že na přírodovědecky velmi cenném území bývalého výcvikového vojenského prostoru Mladá bylo upuštěno od projektu stavby zkušebního polygonu firmy Škoda Auto. Shromážděná data o zjištěných zástupcích hmyzu umožnila ČSE, aby v roce 2005 podala na MŽP ČR návrh na vyhlášení evropsky významné lokality Milovice-Mladá v kategorii národní přírodní památka. Členové ČSE se rovněž angažují v projektech na záchranu Dolního Labe a snaží se být konzultanty i ve složité ochrannářské situaci v oblasti soutoku Moravy a Dyje.

K lepší komunikaci mezi členy i mezi ČSE a veřejností by měly sloužit webové stránky ČSE (www.entospol.cz). Podrobná historie České společnosti entomologické byla podrobně popsána v roce 2004 v jubilejním dvojčísle 3–4 časopisu *Klapalekiana*, kde je možné najít i bohatou fotografickou dokumentaci z historie ČSE. ■

SVATOPLUK BÍLÝ,
předseda České společnosti entomologické

**Prioritní druh
Natury 2000, střevlík
Menetriesův
(Carabus menetriesi).
Na výzkumu
bionomie tohoto
reliktního druhu
v národní přírodní
rezervaci Božidarské
rašeliníště se
podílejí členové
ČSE.**

**Ve spolupráci s Lesy
České republiky
a orgány státní
ochrany přírody
se členové ČSE
angažují ve výzkumu
entomofauny zcela
unikátních biotopů
v NPR Soutok
(jižní Morava).**

FOTO: S. BÍLÝ, ARCHIV AUTORA

**Mezi skutečné skvosty zachované
v reprezentačních prostorách
Akademie věd ČR patří malba
Vojtěcha Hynaise s názvem Paridův soud.
Tento obraz, dnes umístěný v zasedací
místnosti č. 206, má pozoruhodné osudy
a bezprostředně souvisí s osobou
zakladatele Akademie Josefa Hlávky.**

Vojtěch Hynais (1855–1922) patřil k umělcům, kteří Josefu Hlávce vděčili za úspěšné završení své kariéry. Již během jeho pařížského pobytu jej Hlávka sledoval a povzbuzoval, např. k účasti v soutěži o Národní divadlo v Praze, pro které umělec vytvořil slavnou oponu a výzdobu dnešní prezidentské lože. Obdobně jej Hlávka později zařadil i mezi umělce pracující na výzdobě Národního muzea.

Od roku 1888 se Vojtěch Hynais, povzbuzen úspěchem na Světové výstavě v Paříži, zabýval přípravou velkého reprezentativního díla s tématem Paridova soudu. Jeho náročný styl práce, která se odvíjela od nekonečné řady přípravných kresebných i olejových studií podle modelu a ověřování celkové kompozice i barevnosti v desítkách skic v různém měřítku, představoval obrovskou časovou a zejména finanční zátěž. Aby mohl definitivní verzi rozměrného obrazu dokončit, obrátil se Hynais v tísní na svého přítele a mecenáše Josefa Stupeckého. Ten se poté s Myslbekovou přímluvou obrátil na Josefa Hlávku. V první fázi se jednalo o zakoupení definitivního obrazu vídeňským ministerstvem kultury a vyučování. Ministerská komise, které byla série studií a fotografie rozpracovaného díla v roce 1891 předložena, však jeho zakoupení odmítla. Obraz připadal ministerským úředníkům příliš frivolní, padaly poznámky o „antických bohyních šlapajících pařížský chodník“ či o „Venuši s otiskem podvazků“.

Josef Hlávka se však nevzdal a prosadil u ministra Gautsche ústupovou variantu, která spočívala v tom, že Ministerstvo udělilo Hynaisovi stipendium v pohádkové výši 15 000 zlatých (3000 ročně po dobu pěti let) určené k práci na novém obraze na téma Ecce Homo. Tento obraz sice Hynais nikdy nedokončil, finanční prostředky mu však umožnily realizovat konečnou čtyřmetrovou verzi Paridova soudu, který až do své smrti považoval za své životní dílo. Po dokončení v roce 1894 byl obraz vystaven na pařížském Salonu. A Josef Hlávka opět velkoryse vstoupil do hry. Nabídl Hynaisovi neobvyklou smlouvu, podle které zaplatil umělci předem 6000 zlatých s tím, že obraz ponechal autorovi k dispozici pro výstavní a prodejní účely. Teprve ne-

najde-li se do pěti let kupec, zavázal se Hlávka doplatit 3000 zlatých s tím, že obraz přejde do jeho vlastnictví. Obraz byl poté vystaven ve Vídni, Berlíně a nakonec i v Praze, kde sice na výstavě Krausounné jednoty vzbudil nadšení publika, nicméně kupce nenašel. Podle smlouvy přešel tedy do majetku Josefa Hlávky, který obraz věnoval České akademii pro vědy, umění a slovesnost pro výzdobu zasedací síně její IV. třídy. Vojtěch Hynais se Hlávkovým přičiněním stal nejenom členem této instituce, ale i profesorem Akademie výtvarných umění, na které působil až do roku 1922. V roce 1894 vytvořil malíř intimní portrét svého mecenáše Josefa Hlávky a jeho manželky jako výraz vděčnosti a úcty za zprostředkování vídeňského stipendia, zakoupení *Paridova soudu* a udělení profesury.

Obraz *Paridův soud* patří nejenom k erbovním dílům Vojtěcha Hynaise, protagonisty umělců generace Národního divadla, ale je i zásadním a pře-

Vojtěch Hynais,
Paridův soud,
1894,
254 x 410 cm

D: VOJTĚCH HYNAIS, 1894

FOTO: HANA HAMPLOVÁ, ARCHIV NADÁNÍ J. M. Z. HLÁVKOVÝCH

lomovým dílem pro vývoj českého umění. V tomto svém posledním monumentálním plátně z pařížského období se snažil jeho autor suverénním způsobem vyrovnat s módním francouzským akademismem i s aktuálními tendencemi luminismu reflektujícího impresionistické pojetí světla. Pro Hynaisův naturalismus je příznačné, že pro vznešené antické téma použil charakteristické lidské typy současných pařížských modelek a kompozičně výjev zasadil do plenérové krajinné scenérie. Ta podle

názoru některých přírodovědců zobrazuje krajinné partie Kozích hřbetů mezi Roztokami a Úněticemi. Podstatné jsou však malířské kvality obrazu, který svým především barevným a světelným traktováním v mnohém otevřel brány nastupující secesi a ovlivnil generaci malířů české moderny. ■

*JIŘÍ T. KOTALÍK,
Akademie výtvarných umění*

Pražská skupina Společnosti pro vědu a umění

Vás srdečně zve

ve čtvrtek **10. dubna 2008** na setkání se spisovatelem **Romanem Rážem**.

Posezení se koná od 17:00 hod. v budově Akademie věd ČR, Národní 3, Praha 1, místnost č. 206, 2. patro. Vstup volný.

EMIL FILLA

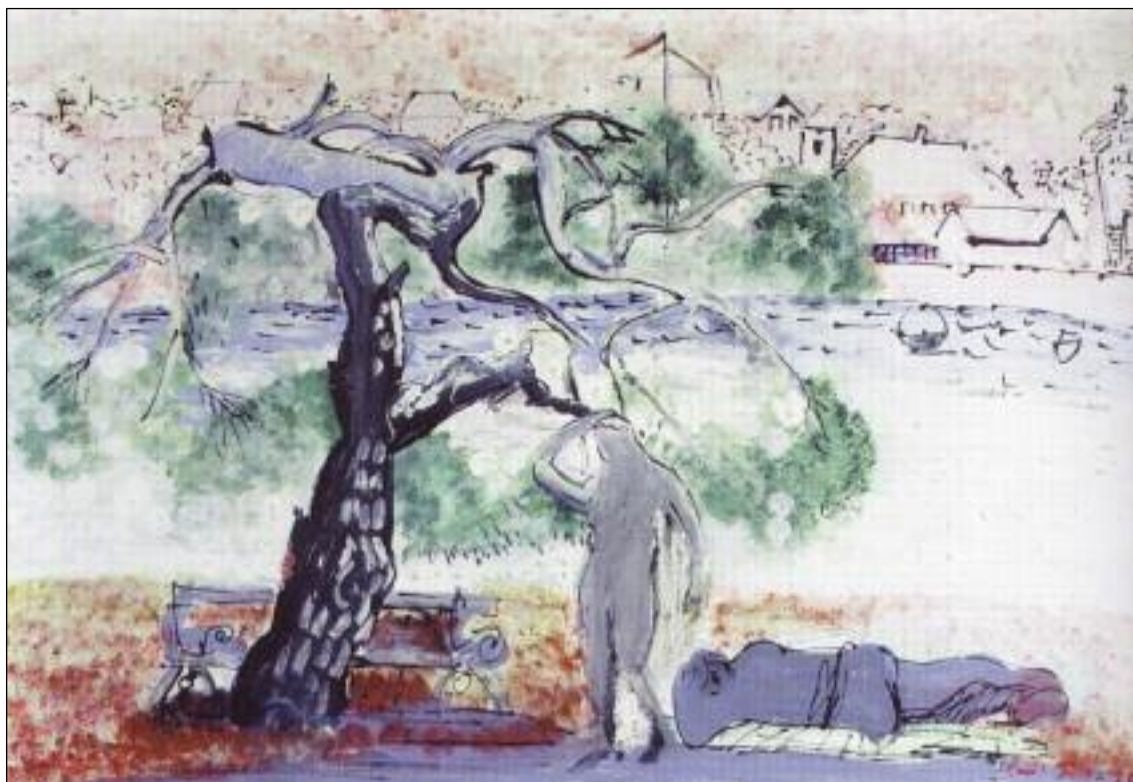
Ke smyslu dějin českého moderního umění lze jen těžko proniknout bez pochopení pozoruhodné osobnosti Emila Filly (1882–1953), mimořádně talentovaného, vzdělaného a činorodého malíře, jenž v první polovině 20. století usměrňoval zdejší kulturní prostředí jak svým dílem, tak společenským působením.

Vlastní podobizna s cigaretou (autoportrét), 1908

Jeho rozsáhlá tvorba se často stávala průběžným kamenem uměleckohistorických metod: snad žádný jiný z „klasiků“ českého modernismu nevyvolal tolik protichůdných názorů v řadách svých vykladačů jako právě Emil Filla. V bohaté odborné literatuře dosud převažovaly dílčí pohledy, mnohdy osobně vyhrcoené. Tuto situaci nyní podstatně změnila monumentální Fillova monografie, kterou napsal Vojtěch Lahoda pro nakladatelství Academia.

Zúročil v ní svůj mnohaletý důkladný výzkum nejen Fillova díla, ale i dalších témat a otázek spjatých s kubismem a jeho stále se vrstvícími interpretacemi. Zároveň si byl dobře vědom, že zpracovat Fillův odkaz znamená přesáhnout oblast uměleckohistorického bádání. Ačkoli právem věnoval prvořadou pozornost malbě, plastice a teorii umění, neopomněl přiblížit ani další životní role Emila Filly, jenž postupně vyvstává před čtenářovými očima rovněž

REPROFOTO: EMIL FILLA, ACADEMIA

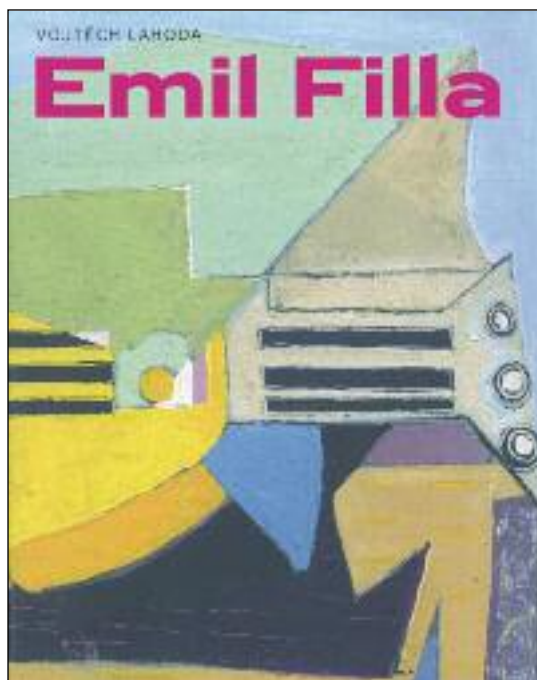
Velká krajina, 1929

„jako občan, vlastenec, diplomat, ale také špion, organizátor moderního umění, přední člen spolku Mánes, sběratel“ (s. 658). Takové rozšíření zorného úhlu zpětně umožňuje Vojtěchu Lahodovi zdůraznit celkový kontext Fillovy tvorby a souběžně s rozbohem umělcových osobních pohnutek poukázat na souvislosti „s kulturní historií, s politickými dějinami, s historií idejí a mentalit“ (s. 659).

Vzhledem k výraznému vlivu Emila Filly na dobový umělecký provoz jej Vojtěch Lahoda zařazuje do kategorie nazvané „umělec-instituce“. Tato charakteristika však v sobě nenese žádnou úřední ztuhlost, jak upozorňuje úvodní fotografie umístěná proti titulnímu listu, zachycující Fillu poněkud nečekaně v kostýmu piráta na maškarním plese spolku Mánes v roce 1934. Filla zpravidla platil za „muže zamyšleného, vážného, velmi zřídka se usmívajícího“ (s. 12), a proto je pravděpodobné, že jeho stylizace měla hlubší význam. Zapadala do ikonografie tradičně spjaté s posláním uměleckého sdružení, jak se již na přelomu 19. a 20. století projevila ve slavném Hofbauerově plakátu ke druhé výstavě spolku Mánes (1898), na němž posádka „lodi Umění“ příčinlivě vrhá záchranný kruh na pomoc člověku tonoucímu v bouřlivých vlnách. Podobné představy mohla o tři desetiletí později oživit nová funkcionalistická budova Mánesa postavená v Praze na Vltavě. Ačkoli by se pro Fillu, určujícího kurs nejvýznamnějšího českého meziválečného uměleckého spolku, v dané souvislosti vysloveně hodila kapitánská uniforma, sám dal přednost podvrtnému, rebelantskému převleku a z dobového snímku je zjevné, že se v něm cítil skvěle. Zaujal ležérní, sebevědomý postoj s rukou volně spočívající na připraveném záchranném kruhu a podmanivý pohled upřel výjimečně přímo do objektivu. Odpověď na otázku, proč uznávaný malíř, který překročil padesátku, měl chuť hrát si na romantického korzára, je obsažena v podtextu monografie: nepochybně v něm spatřoval ztělesnění svobody se všemi riziky odvážné, dobrodružné plavby, které obnáší. A právě požadavek svobody považoval Filla za nutný předpoklad pro vznik každého uměleckého díla.

Vojtěch Lahoda názorně dokládá, že Fillovu touhu po svobodě dokonale naplnily možnosti, které nabízel kubismus, představující od roku 1911 trvalou osu jeho tvorby. Podstatné je, že Filla v kubismu neviděl pouze jeden z avantgardních směrů, nýbrž základní „metodu nového vnímání světa“ (s. 96), jež se pro něj dokonce stala etickým měřítkem a závazkem. Z tohoto hlediska také Lahoda přistupuje k otázce Fillových vazeb na Picassův vzor, k níž se nutně stále vrací většina autorů, kteří se kdy Fillovu zabývali. Příčiny a povahu nezvykle dlouhodobých vztahů k Picassovi Lahoda osvětluje v samostatné kapitole *Obhajoba vlivu* (s. 149–154). Podle Fillova názoru ukázal kubismus před 1. světovou válkou cestu, jak vyvést české moderní umění z krize a povznést je na světovou úroveň. Lahoda zdůrazňuje, že Filla nekopíroval Picassa, ale přejal princip kubismu, jímž se řídil v souladu

s vlastním duševním a uměleckým ustrojením, které se od Picassova značně lišilo. Rozebírá zásadní rozdíly mezi Picassovou výbušnou spontánností, nedůvěrou vůči teoriím, sklonem k výsměchu, perzifláži i krutosti na jedné straně a Fillovým hloubavým přemítáním o vážném poslání umění, jeho směřováním k harmonii a ke zdůraznění duchovního aspektu hmoty na straně druhé. Upozorňuje na proměny stanovisek v hodnocení Fillova zaujetí Picassem: zatímco dříve se vášnivě diskutovalo o epigonství a vzhledem k modernistickému pojetí originality se Fillova „závislost“ na Picassovi mnohdy považovala za nepřijatelnou, v nynější „době apropriací, recyklace, citací, remixů a remaků“ (s. 658) ztrácí podobné úvahy někdejší břit. Filla se v průběhu let nedržel žádného pevně daného vzorce, ale podroboval kubistická východiska různým proměnám a deformacím. Podle Lahodova přesvědčivého zdůvodnění je kubistická zkušenost obsažena i v navenek odlišných pozdních projevech, jejichž význam se bez předsudků doceňuje až v současnosti.

Lahodova monografie, čítající 750 stran a 780 vyobrazení, je skutečným mezníkem ve fillovském bádání a stane se nepostradatelnou četbou pro každého, kdo se zajímá o české umění 20. století v mezinárodních souvislostech. Nabízí zasvěcený vhléd do Fillova díla, který vede i ke zkoumání obecnějších umělekohistorických otázek, a zároveň poutavě líčí dramatický osud výrazné umělecké individuality v moderní době. Vedle reprodukcí známých děl přináší četné dosud nezveřejněné práce, dále archivní, dokumentární a srovnávací materiály, životopisný přehled a podrobnou bibliografii. Kniha, citlivě graficky upravená Lubošem Drtinou, je určena odborníkům stejně jako kulturní veřejnosti. ■

LENKA BYDŽOVSKÁ,
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

DE SCIENTIA ET HUMANITATE OPTIME MERITIS

FOTO: PĚTR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

**Manželé Illnerovi
během
společenského
setkání
ve vile Lanna**

Dne 20. prosince 2007 převzala z rukou předsedy Akademie věd ČR prof. Václava Pačesa čestnou medaili AV ČR *De Scientia et Humanitate Optime Meritis* prof. **Hellena Illnerová**, která je významnou osobností v oblasti fyziologie a neurobiologie. Hlavním oborem jejího odborného zájmu je časový program savců včetně člověka, tj. řízení a molekulární mechanismy cirkadiálních, tj. zhruba denních rytmů a rytmů sezonních a jejich synchronizace s vnějším dnem. Publikovala přes 130 článků v impaktovaných časopisech, monografiích a kapitol v knihách; dle databáze ISI je od r. 1981 veškerý ohlas na tyto práce vyšší než 2800, s H-indexem 29.

Profesorka Illnerová je zakládající členkou Učenné společnosti České republiky, členkou Vědecké rady AV ČR, předsedkyní Komise pro etiku vědecké práce a členkou řady významných mezinárodních institucí jako např. Evropského poradního výboru pro výzkum a Velké poroty pro Descartovu cenu EU za výzkum, Poradního výboru Společnosti pro výzkum biologických rytmů se sídlem v USA, výboru Klubu melatoninu se sídlem ve Francii apod. V období 1993–2001 zastávala post místopředsedkyně Akademie věd České republiky, posléze v letech 2001–2005 působila jako její předsedkyně.

Jako výraz uznání jejího příspěvku k poznání časového systému živočichů, pedagogického působení i organizačních zásluh na poli vědy byla Heleně Illnerové udělena i řada dalších poct, mimo jiné cena Československé fyziologické společnosti, cena České lékařské společnosti J. E. Purkyně, Senior Fellowship Award v oblasti neurověd (Fogarty Centrum při Národním ústavu zdraví v USA), členství v Academii Scientiarum et Artium Europaea, medaile Slovenské akademie věd Nummum Academiae Memorialem Tribut, Medaile MŠMT 1. stupně a řada medailí vysokých škol.

V současnosti je předsedkyní české komise pro UNESCO, členkou vědecké rady UK a tří jejích fakult, vědecké rady Masarykovy univerzity a Fyziologického ústavu AV ČR a členkou Rady Národního muzea.

Prof. H. Illnerová je nositelkou státního vyznamenání ČR Medaile Za zásluhy II. stupně a francouzského státního vyznamenání důstojník řádu Akademických palm. ■

ČESTNÁ OBOROVÁ MEDAILE JANA EVANGELISTY PURKYNĚ

Dne 22. ledna 2008 převzal z rukou předsedy Akademie věd ČR prof. Václava Pačesa *Čestnou oborovou medaili Jana Evangelisty Purkyně* za zásluhy v biomedicínských vědách **Solomon L. Moshé, M. D.**, který působí na Albert Einstein College of Medicine (New York). Je autorem více než 300 primárních publikací a přehledů v oblasti klinické a experimentální epileptologie a je členem Vědecké rady 3. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy. ■

ČESTNÁ MEDAILE ZA ZÁSLUHY O AKADEMII VĚD ČESKÉ REPUBLIKY

Dne 24. ledna 2008 převzala z rukou předsedy Akademie věd ČR prof. Václava Pačesa *Čestnou medaili za zásluhu o Akademii věd České republiky* PhDr. **Ivana Kadlecová**, která úspěšně působila po několik funkčních období ve funkci ředitelky Knihovny AV ČR (KNAV). V současné době je zástupkyní ředitele KNAV pro výzkum a vývoj. Pod jejím vedením byla KNAV pracovištěm, jež se významnou měrou podílelo na utváření dobrého obrazu AV ČR. ■

-red-

BOHUMIL ŠTERNBERK

(1897–1983)

**„V celém rozsahu spektra zachraňte tmu pro astronomy!“
apeloval již před třiceti lety
tehdejší doyen české astronomie
Bohumil Šternberk na veřejnost
a varoval před ohrožením
pozorovacích podmínek
astronomických observatoří.
S jeho jménem je spojen vývoj
astronomie v našich zemích
po dlouhá desetiletí 20. století.**

Bohumil Šternberk se narodil 21. ledna 1897 v Chrudimi. Po maturitě na tamním gymnáziu odešel na pražskou univerzitu. Studium matematiky, fyziky a astronomie přerušila roční vojenská služba. Když po válce svá studia dokončil, stal se asistentem na Astronomickém ústavu Karlovy univerzity v Praze. Záhy pak obdržel ministerské stipendium k dvouleté praxi na observatoři v Babelsbergu u Berlína. Na tehdy nejmodernější evropské hvězdárně se pod vedením předních odborníků své doby seznámil s prací na velkých dalekohledech a dalších astronomických přístrojích.

Po návratu z Německa získal v Praze doktorát. Nedlouho poté, co roku 1927 začal pracovat v ondřejovské hvězdárně, byl povolán na velkou observatoř ve Staré Ďale (dnešní Hurbanovo) na jižním Slovensku. Jeho prvním úkolem byla instalace nového 60cm reflektoru, který již několik let ležel nevybalený v bednách.

Bohumil Šternberk konal poziční a fotometrická měření – byl průkopníkem fotometrie v Československu. Jako první v Evropě změřil polohu nově objevené planety Pluto, zabýval se fotometrickým měřením komet. Roku 1936 byl pověřen správou celé observatoře. Díky jeho organizačnímu talentu bylo v Ďale vybudováno po všech stránkách moderní pracoviště pro výzkum v oblasti astronomie, geofyziky a meteorologie s odpovídajícím přístrojovým a technickým vybavením a nezbytnou infrastrukturou.

Stará Ďala se však nacházela na území, jež po Mnichovu připadlo tzv. vídeňskou arbitráží Maďarsku. Šternberk organizoval demontáž a evakuaci cenného vybavení Ďalské hvězdárny do vnitrozemí. Většina těchto přístrojů, včetně velkého dalekohledu, se pak stala základem pro vybudování nové observatoře na

FOTO: ARCHIV MÚJA AV ČR

Skalnatém Plese, spektroheliroskop byl instalován v Ondřejově.

Bohumil Šternberk se vrátil do Prahy na Státní hvězdárnu. Na univerzitě pracoval v laboratoři prof. Dolejška na konstrukci čítačů kosmického záření. Než však mohly být prakticky zjištěny souvislosti mezi sluneční činností a kosmickým zářením, nacisté v listopadu 1939 uzavřeli české vysoké školy; později byla zabráná také ondřejovská observatoř. Bez možnosti konat přímá pozorování zůstal Šternberk na okleštěné Státní hvězdárně až do konce války. Toto období využil k práci na úvodní učebnici stelární astronomie, která vyšla až počátkem 50. let 20. století, a rovněž se začal zabývat otázkami chronometrie. Po osvobození pracoval na Státní hvězdárně v oddělení veřejné časové služby. Podílel se na konstrukci nových přístrojů, podle jeho návrhu byla realizována automatická kontrola časové služby.

Po vzniku Československé akademie věd se roku 1953 stal vedoucím Laboratoře pro měření času, jež byla po roce reorganizována do Astronomického ústavu ČSAV. Šternberk byl jmenován jeho prvním ředitelem a zůstal jím až do roku 1968. Jako vedoucí časového oddělení však v ústavu pracoval až do roku 1975. Za vyvrcholení Šternberkova působení ve funkci ředitele Astronomického ústavu ČSAV lze považovat instalaci dvoumetrového reflektoru na ondřejovské observatoři v roce 1967. Téhož roku se v Praze konal generální kongres Mezinárodní astronomické unie, jejímž členem byl Šternberk již od roku 1928 a v letech 1958–1964 zastával funkci jednoho z jejích viceprezidentů. Aktivně působil ve vedení Československé astronomické společnosti a Jednoty československých matematiků a fyziků. Bohumil Šternberk je autorem vědeckých prací věnujících se fotometrii proměnných hvězd a komet, vlastnostem astronomických optik a chronometrii, publikoval také mnoho popularizačních článků na stránkách časopisu *Říše hvězd*.

Bohumil Šternberk zemřel 24. března 1983, roku 1999 byla na jeho počest planetka číslo 9008 pojmenována Bohšternberk. ■

JAN BOHÁČEK,

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Informace ze 42. zasedání Akademické rady AV ČR dne 12. února 2008

Akademická rada projednala tyto nejdůležitější otázky:

Svolala

■ v souladu s čl. 15 Stanov AV ČR XXXII. **zasedání Akademického sněmu AV ČR** (čtvrté zasedání Sněmu v pátém funkčním období 2006–2010) na čtvrtek 24. dubna 2008 v 10:00 hodin a navrhla mu tento program:

1. Zahájení, schválení programu zasedání a volba pracovních komisí Akademického sněmu;
2. Návrh výroční zprávy o činnosti Akademie věd ČR za rok 2007 a zpráva o činnosti Akademické rady za období od XXXI. zasedání Akademického sněmu – V. Pačes;
3. Přednáška o zahraničních zkušenostech z hodnocení výsledků výzkumu a vývoje;
4. Zpráva o hospodaření Akademie věd ČR v roce 2007 a její závěrečný účet – J. Rákosník;
5. Zpráva Dozorčí komise Akademického sněmu – J. Spížek;
6. Volné návrhy;
7. Zpráva návrhové komise Akademického sněmu, schválení usnesení a závěr zasedání.

Schválila

■ prodloužení řešení výzkumných záměrů zahájených v roce 2005 do roku 2011 na základě žádostí jejich řešitelů;

■ dobu řešení, cíle, členění na podprogramy a předpokládané finanční náklady nových programů *Nanotechnologie pro společnost II a Informatika pro výzkum, transfer poznatků a inovace*, s jejichž zahájením se počítá v roce 2010;

■ zásady pro odměňování orgánů veřejných výzkumných institucí v AV ČR.

Souhlasila

■ s rozšířením stávající spolupráce mezi Akademií věd ČR a Českou filharmonií;

■ s tím, aby předseda AV ČR převzal záštitu nad vědeckým symposiem *Kolektivní a individuální mecenášství a kultura veřejného daru v občanské společnosti*, které se bude konat ve dnech 27. až 29. května 2008 ve vile Lanna v Praze;

■ s ukončením systému podpory interních startovacích projektů vyhlášených hromadným dopisem č. 5 dne 9. dubna 2002;

■ s doplněním způsobu odměňování členů oborových rad Grantové agentury AV ČR;

■ s úkony týkajícími se nakládání s majetkem na základě návrhů pracovišť AV ČR.

Jmenovala

■ Dozorčí radu Biotechnologického ústavu AV ČR, v. v. i., s účinností od 15. února 2008 na pětileté funkční období, tj. do 14. února 2013 (jmenný seznam členů rady je zveřejněn v usnesení ze 42. zasedání Akademické rady na www.avcr.cz/usneseni_ar.php?m=3);

■ volební komisi Grantové agentury AV ČR pro volby oborových rad v roce 2008 ve složení: RNDr. Miroslav Flieger, CSc. (Mikrobiologický ústav AV ČR, v. v. i.) – předseda, Mgr. Zdeňka Chmelařová (Knihovna AV ČR, v. v. i.), RNDr. Vladimír Rudahev, DrSc. (Geologický ústav AV ČR, v. v. i.), Ing. Juraj Sedláček, DrSc. (Ústav molekulární genetiky AV ČR, v. v. i.), Ing. Jaroslava Skřivanová, CSc. (Kancelář AV ČR);

■ místopředsedou Rady pro popularizaci vědy AV ČR doc. Ing. Jana Krekuleho, DrSc. (Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.) a členy této Rady Mgr. Jiřího Duška, Ph.D. (Hvězdárna a planetárium M. Koperníka v Brně) a Mgr. Jindru Jarošovou (Český rozhlas – Meteor).

Vzala na vědomí

■ koncepci dalšího využití budov Akademie věd ČR, Praha 1, Národní 3–7.

Studium Europy Wschodniej UW

vyhlásilo **8. ročník konkurzu na 25 stipendií** pro uchazeče z postkomunistických zemí na dvouleté studium otázek střední a východní Evropy od **1. října 2008** do **30. června 2010**.

Zároveň Varšavská univerzita vyhlásila **18. ročník Východní letní školy** ve dnech **1.–21. července 2008**. Přednášet budou profesoři z Velké Británie, České republiky, Německa, Polska, Maďarska, Itálie a USA.

Podmínky konkurzu a další informace naleznete na www.studium.uw.edu.pl.

Informace z 230. zasedání Rady pro výzkum a vývoj 8. února 2008

ZÁVAŽNÉ PROJEDNÁVANÉ BODY A ZÁVĚRY ZE ZASEDÁNÍ

Rada schválila

- materiál *Reforma systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR*, uložila sekretariátu Rady rozeslat tento materiál do meziresortního připomínkového řízení s termínem připomínek do 26. 2. 2008 a zveřejnit tento materiál na www.vyzkum.cz;

- harmonogram pro každoroční jednání Rady se správci rozpočtových kapitol k návrhu státního rozpočtu na výzkum a vývoj na rok 2009 a výhledu na roky 2010 a 2011;

- upravenou *Koncepci mezinárodní spolupráce ve VaV na léta 2008 až 2015* a požádala MŠMT o její dopracování podle *Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR* a předložení vládě do 30. 6. 2007;

- souhrnné vyhodnocení výsledků programů výzkumu a vývoje ukončených v roce 2006 a uložila sekretariátu Rady rozeslat tento materiál do meziresortního připomínkového řízení. Hodnocení výsledků programů výzkumu a vývoje ukončených v roce 2006 je zpracováno na základě usnesení vlády ze dne 23. června 2004 č. 644 k hodnocení výzkumu a vývoje a jeho výsledků;

- návrh stanoviska k přepracovanému programu VaV MŠMT na období 2009–2014 *INFOZ* (Informační zdroje pro výzkum), ve kterém poskytovateli doporučila materiál předložit vládě po zapracování dalších připomínek a vládě doporučila materiál schválit ve znění se zpracovanými připomínkami Rady;

Rada se rozhodla

- vytvořit seznam vědeckých recenzovaných časopisů vydávaných v ČR, kterým není přidělen indikátor databáze WoS společnosti Thomson Scientific Impact Factor. Seznam bude využívat při hodnocení těchto výsledků výzkumu a vývoje podporovaného z veřejných prostředků, které jsou vykazovány jako články v odborném periodiku. Zařazení jednotlivých časopisů na seznam bude podmíněno splněním kritérií, která zahrnují požadavky na vydávání původních vědeckých a odborných prací a podmínku recenzování jednotlivých prací nezávislými oponenty. Zohledňováno dále bude zejména zařazení periodika v mezinárodních indexech, forma vydávání periodika, jazyk publikovaných prací a historie periodika. Po přípravě a testování webové aplikace bude zveřejněna výzva veřejnosti a jednotliví poskytovatelé budou požádáni o spolupráci;

- každoroční přípravu *Analýzy stavu výzkumu a vývoje v ČR a jejich srovnání se zahraničím a jejich před-*

kládání vládě ukládá RVV zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků. Předložení *Analýzy 2008* vládě bylo zařazeno do návrhu nelegislativních úkolů Rady na rok 2008 s termínem splnění v říjnu 2008. Pro přípravu *Analýzy 2008* Rada jmenuje stejně jako v minulých letech 13 až 15člennou pracovní skupinu, ve které budou zástupci poskytovatelů (MŠMT, MPO, AV ČR, GA ČR, MŽP), ČSÚ, Úřadu průmyslového vlastnictví, Rady vysokých škol, Asociace výzkumných organizací, Technologického centra AV ČR a pracovníci sekretariátu Rady;

- návrh přípravy projektu *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008*, harmonogram přípravy projektu *Analýza 2008*, složení pracovní skupiny pro přípravu *Analýzy 2008* a uložila zpravodaji doc. Františku Ježkovi, aby pro 233. zasedání Rady 2008 předložil informaci o stavu prací a konkretizaci harmonogramu na II. pololetí 2008.

Rada vzala na vědomí

- protokol ze zasedání Rady pro konkurenceschopnost, které se konalo ve dnech 22.–23. 11. 2007 v Bruselu, a konstatovala, že návrh *Reformy* je v souladu s výzvami, které Rada EU pro konkurenceschopnost adresovala členským zemím v závěrech ze zasedání k *Budoucnosti vědy a technologií v Evropě*;

- předseda GA ČR prof. Syka požádal Radu jako každý rok o jmenování zástupců Rady do pracovních skupin pro výběr kandidátů do oborových komisí GA ČR pro rok 2008. Rada jmenovala následující zástupce: pro technické vědy: Ing. Doležala a Ing. Holla; pro přírodní vědy: prof. Málka a Ing. Nekvasila; pro lékařské vědy: doc. Viklického a prof. Zrzavého; pro společenské vědy: prof. Matějů a dr. Kopicovou; pro zemědělské vědy: prof. Hrona a Ing. Janečka;

- předsednictvo Rady předložilo Radě návrh na odvolání Odborné komise pro společenské a humanitní vědy z důvodů neplnění poslání, ke kterému byla zřízena. Dále předsednictvo Rady navrholo, aby Dlouhodobý základní směr výzkumu – Bezpečnostní výzkum převzala do své působnosti Odborná komise pro vědy neživé přírody a inženýrství Rady, která již stejně na této problematice pracovala.

Rada tyto návrhy schválila a požádala předsedu Rady, aby odvolal členy Odborné komise pro společenské a humanitní vědy Rady z funkce. ■

NOVÉ PUBLIKACE ÚSTAVU PRO SOUDOBÉ DĚJINY

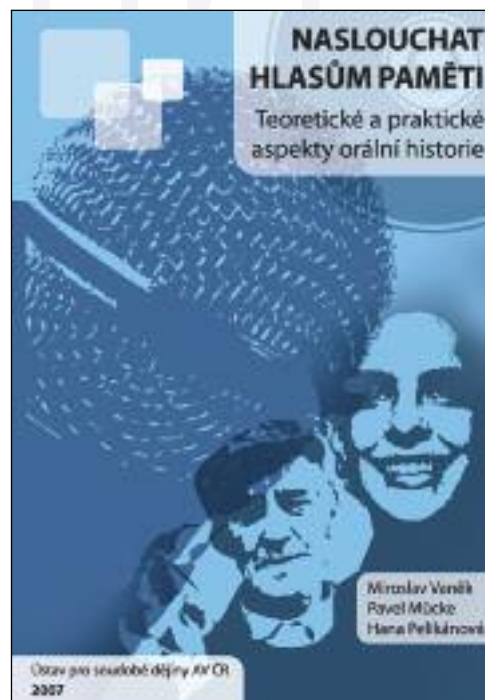
JIŘÍ PETRÁŠ

Květen 1945 a srpen 1968

v Českých Budějovicích.

Deníkové zápisky dvou žen

Jde o netradiční příspěvek ke zpracování jedné z důležitých otázek soudobých dějin, tj. individuálního lidského osudu vnímaného na pozadí významných dobových událostí. Jiří Petráš se zabývá osudy dvou žen, které prožily dva klíčové okamžiky českých, potažmo obecných dějin 20. století: rok 1945 a ukončení druhé světové války a rok 1968 a okupaci Československa „spřátelenými vojsky“. Jedná se v podstatě o mikrohistorickou studii založenou na interpretaci dvou deníků, jež se nacházejí ve fondech Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Interpretace je doprovázena také vylíčením postupu (často dobrodružného) pátrání, které musel pro zjištění totožnosti autorek obou deníků autor podstoupit. Pátrání po osudech pisatelek (tehdy mladých dívek) bylo v jednom z případů korunováno úspěchem. Autorovi se podařilo jednu ze vzpomínajících žen zkontaktovat a posléze s ní i natočit rozhovor (životopisné vyprávění doplněné o tematické otázky týkající se mj. událostí popisovaných v deníku). Kompletní text obou deníků i celý rozhovor jsou spolu s bohatou fotodokumentací součástí knihy.

**MIROSLAV VANĚK, PAVEL MÜCKE,
HANA PELIKÁNOVÁ**

Naslouchat hlasům paměti.

Teoretické a praktické aspekty orální historie

Ať už je orální historie kvalitativní výzkumná metoda, nebo specifický (pod)obor společenskovedního a humanitního bádání, jež se zabývá nedávnou minulostí, v každém případě se jedná o dynamicky se rozvíjející odvětví, které se postupně rodilo v prostředí severní Ameriky a západní Evropy po II. světové válce a odtud se také šířilo dále do světa. Kniha mapuje vznik orální historie od okamžiku, kdy se kvůli pohnutým dějinným událostem 20. století postupně ukazovalo, že klasicky pojmávané politické, hospodářské, sociální a kulturní dějiny států a populací (tzv. velké dějiny) nepostačují ke komplexnímu uchopení a porozumění spleťtým lidským osudům, rozhodnutím, motivacím. Spolu se vznikem technických předpokladů to byl okamžik, v němž vznikla potřeba analyzovat dějiny prostřednictvím rozhovorů s jejich aktéry a přihlížet tak i k osobním svědectvím „z první ruky“.

Kniha neposkytuje pouze detailní metodologický návod jak vést orálněhistorický výzkum, jak zaznamenat lidskou zkušenost a uchovat ji pro příští generace, ale zabývá se i otázkou interpretace specifických narativních pramenů. Dává také rámcový podnět ke klasifikaci historického rozhovoru, představuje jeho možnosti a limity a upozorňuje na řadu dílčích problémů spojených nejen s metodou, ale i s oborem jako takovým. Jedním z nich jsou vysoká etická kritéria výzkumu, legislativa, otázka paměti, subjektivity a objektivit a lidského prožitku minulosti obecně. Čtenář jistě ocení nejenom praktické přílohy, které jsou umístěny na konci knihy (etické zásady, ukázka přepisu rozhovoru apod.), ale také vtipné ilustrace, které celý text doprovázejí.

ODBORNÉ PUBLIKACE Z NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA

JAN MACEK, JOSEF DVOŘÁK, LADISLAV TRAXLER,
VÁCLAV ČERVENKA

NOČNÍ MOTÝLI I.

Motýli a housenky střední Evropy

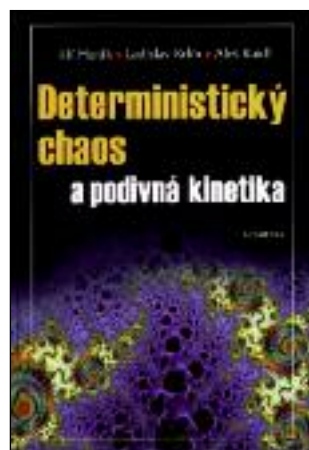
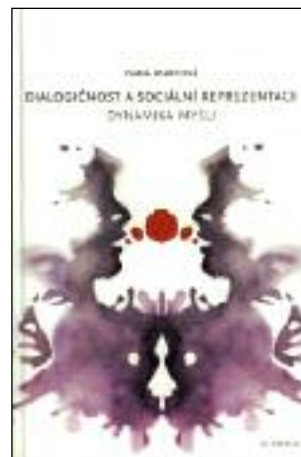
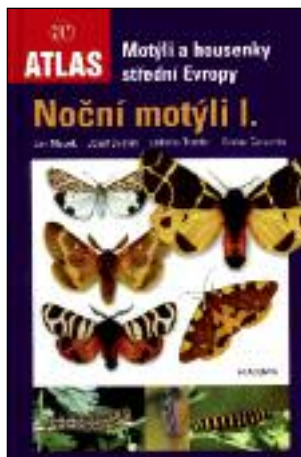
První díl atlasu motýlů a housenek má sloužit nejen odborné veřejnosti, ale i amatérským entomologům, kteří mají zájem prohloubit si znalosti o těchto zajímavých živočiších. Klíč k určování jednotlivých druhů obsahuje nákresy i fotografie, popisy a základní informace o rozšíření či způsobu života dospělců i housenek.

IVANA MARKOVÁ

DIALOGIČNOST A SOCIÁLNÍ REPREZENTACE

Dynamika myslí

Publikace profesorky psychologie Ivany Markové se zabývá teorií sociálního poznání založené na dialogičnosti a teorii sociálních reprezentací. Je jedinečná tím, že spojuje koncept dialogu se sociálním poznáním, a tudíž je přínosná nejen pro sociální psychologii, ale i pro ostatní sociální a humanitní vědy.

IVO KRAUS

FYZIKA OD THALÉTA K NEWTONOVI

Kapitoly z dějin fyziky

Hlavním objektem zájmu této publikace je fyzika od svých antických počátků až do doby velikána fyziky Isaaca Newtona. Autor představuje nejvýznamnější myslitele a fyziky, kteří svou prací dějiny této vědy zásadně ovlivnili a bez nichž by lidstvo bylo ochuzeno o zásadní objevy a poznatky.

JIŘÍ HORÁK, LADISLAV KRLÍN, ALEŠ RAIDL

DETERMINISTICKÝ CHAOS A PODIVNÁ KINETIKA

Vztah determinismu a náhody vzbuzuje už od doby Newtona a francouzských encyklopedistů vášnivě diskuse mezi filozofy, vědci i teology. Ukazuje se, že teorie deterministického chaosu má co říci i v těchto oborech a že má smysl se touto hraniční vědou mezi matematikou a fyzikou zabývat.

JANA PLESKALOVÁ (ED.)

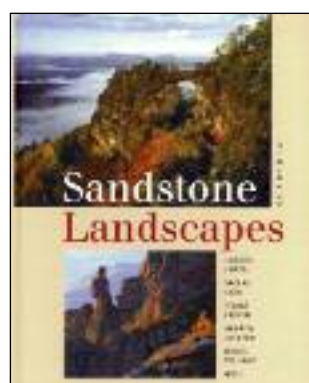
KAPITOLY Z DĚJIN ČESKÉ JAZYKOVĚDNÉ BOHEMISTIKY

Publikace je výsledkem badatelského úsilí poměrně početného autorského kolektivu. Podává relativně komplexní pohled na vývoj lingvistického myšlení bohemistického, a zaplňuje tak mezeru v našich znalostech o jazykovědné bohemistice jako vědním oboru.

HANDRIJ HÄRTEL, VÁCLAV CÍLEK, TOMÁŠ HERBEN,
ANDREW JACKSON, RENDEL WILLIAMS (ED.)

SANDSTONE LANDSCAPES

Na anglicky psané knize se podílelo více než 100 autorů, převážně z Evropy. Věnuje se unikátnímu přírodnímu fenoménu: pískovcovým skalním městům. Pískovce jsou nepřehlédnutelným krajinným prvkem a v české (středoevropské) krajině hrají významnou roli.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V ÚNORU 2008

- 1. Darwin, Ch. – O vzniku druhů přírodním výběrem
- 2. Elkins, J. – Proč lidé pláčou před obrazy
- 3. Horák, J., Krlín, L., Raidl, A. – Deterministický chaos a podivná kinetika (s podporou AV ČR, ÚFP AV ČR a grantů Akademie věd)
- 4. de Saussure, F. – Kurs obecné lingvistiky
- 5. Klicperová-Baker, M., Feirebend, I. K. a kol. – Demokratická kultura v České republice, Občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu

Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Jeřábek, M. – Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939, Dokořán
- 2. Hviždala, K., Švejnar, J. – Kam kráčíš Česko?, Rybka Publishers
- 3. Sak, R. – Co čte a nač myslí historik, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- 4. Hradil, R. – Rokytko. Putování k pramenům, Fabula
- 5. Bůžek, V., Král, P. (ed.) – Paměť urozenosti, NLN

Knihkupcův tip:

- Blažek, P. (ed.) – A nepozdvihne meč. Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989, Academia (za podpory Grantové agentury AV ČR)

Soňa Janovcová,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

XXI. biochemický sjezd

České společnosti pro biochemii a molekulární biologii
a Slovenské spoločnosti pre biochémiu a molekulárnu biológiu

České Budějovice

14. – 17. září 2008

Předseda sjezdu:

Prof. RNDr. Václav Pačes, DrSc.

Místopředseda sjezdu:

Prof. RNDr. Ján Turňa, CSc.

Předseda vědeckého výboru:

Prof. MUDr. Tomáš Zima

Předseda organizačního výboru:

Prof. MUDr. Radim Černý, CSc.

Organizační sekretariát:

Congress Business Travel, s.r.o.

Lidická 43/66

150 00 Praha 5 - Anděl

Česká republika

tel: 224 942 575

fax: 224 942 550

e-mail: csbmb08@cbttravel.cz

www.csbmb08.cz

Slovenská spoločnosť pre biochémiu a molekulárnu biológiu
Člen IUBMB a FCS

ČESKÁ SPOLEČNOST PRO
BIOCHEMIU A MOLEKULÁRNÍ BIOLOGII

Ředitel **Matematického ústavu AV ČR, v. v. i.**,
vypisuje konkurz na obsazení místa **VĚDECKÉHO PRACOVNÍKA**.

Požadavky: v době nástupu do pracovního poměru ukončené doktorské studium nebo vědecká hodnost v oboru matematika nebo příbuzném oboru, předpoklady pro samostatnou vědeckou práci v oblasti základního výzkumu, jazykové znalosti; tuzemská nebo zahraniční praxe vítána.

Uzávěrka přihlášek je **15. dubna 2008**.

Přihlášku s níže uvedenými přílohami pošlete v elektronické podobě na mathinst@math.cas.cz a zároveň poštou na adresu:

Matematický ústav AV ČR, v. v. i.,
sekretariát ředitele
Žitná 25, 115 67 Praha 1

K přihlášce je nutno připojit:

1. odborný životopis uchazeče;
2. popis matematické orientace uchazeče a stručný nástin jeho budoucího zaměření;
3. tři doporučující dopisy, z toho nejvýše jeden z MÚ AV ČR, v. v. i., a nejvýše jeden ze stávajícího pracoviště uchazeče; oslovené osobnosti zašlou doporučující dopisy přímo na adresu MÚ AV ČR, v. v. i.;
4. pokud uchazeč nemá ukončeno doktorské studium, je třeba uvést, do kdy bude ukončeno (nejzazší termín pro ukončení studia je k prvnímu dni pátého měsíce následujícího po uzavěrci přihlášek, tj. 1. září pro přihlášky podané do dubnové uzavěrky a 1. února následujícího roku pro přihlášky podané do zářijové uzavěrky);
5. dále je možno přiložit ostatní relevantní informace (např. pozvání k přednáškám na konferencích, zahraniční pobyty, doložený ohlas vlastní vědecké práce atp.).

Případné dotazy týkající se konkurzu rádi zodpovíme na mathinst@math.cas.cz.

Učená společnost České republiky, o. s.

si Vás dovoluje pozvat na přednášku

prof. RNDr. Václava Hořejšího, CSc.,

Jak funguje (a někdy nefunguje) imunitní systém

Přednášku uvede a diskusi bude řídit prof. MUDr. Milan Elleder, DrSc.,
člen Učené společnosti České republiky, o. s.

Přednáška se koná v úterý **8. dubna 2008** od **15:00 hod.** v místnosti č. 206
budovy AV ČR, Národní 3, Praha 1.

ÚOCHB AV ČR

Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.,

si Vás dovoluje pozvat na přednášky
z Cyklu zvaných přednášek na ÚOCHB/The IOCB Invited Lecture Series.

19. května 2008 od 10:00 hod.:

Lessons from Chemical and Biological Investigations of Peptides Built from Homologated Proteinogenic Amino Acids

prof. Dieter Seebach (Laboratory of Organic Chemistry, ETH, Zürich, Švýcarsko)

27. května 2008 od 10:00 hod.:

Theoretical Studies of the Schizophrenic Effects of Geminal Fluorination on Organic Reactions: Explanations and Predictions

prof. Wes Borden (Department of Chemistry, University of North Texas, Denton, Texas, USA)

Přednášky se konají v přednáškovém sále Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i., Flemingovo náměstí 2, Praha 6.
Bližší informace: RNDr. Irena G. Stará, ÚOCHB AV ČR, tel.: 220 183 315, e-mail: stara@uochb.cas.cz

TOPIC OF THE MONTH

Josef Hlávka's Jubilee Year

On March 11th, 2008 one hundred years will have passed since the death of Josef Hlavka, one of the most successful entrepreneurs of the 19th century in former Austro-Hungarian Empire. He was a prominent architect and the most distinguished patron of Czech science and the arts and founder and first president of Czech Academy of Science and the Arts, the predecessor of today's Academy of Sciences of the Czech Republic. The 100th anniversary of the death of Josef Hlávka has been cited by UNESCO as a World Cultural Anniversary.

"8" ANNIVERSARY IN CZECHOSLOVAK HISTORY

From March 1848 through July 1849, the Habsburg Austrian Empire was threatened by revolutionary movements. Much of the revolutionary activity was of a nationalist character: the empire, ruled from Vienna, included Austrian Germans, Hungarians, Slovenes, Poles, Czechs, Slovaks, Ruthenians, Romanians, Serbs, Italians, and Croats, all of whom attempted in the course of the revolution to either achieve autonomy, independence, or even hegemony over other nationalities.

SCIENCE AND RESEARCH

From research to commercial partnership

The Second Argentine – Czech Biennale Workshop E-Golem took place in Buenos Aires on September 24–26, 2007. It was organized by the Czech Ministry of Foreign Affairs and the Secretariat for Science, Technology and Productive Innovation of the Argentine Republic, with support from the Czech Embassy in Argentina and the Argentine Embassy in the Czech Republic. Its general subject was *Society of Information and Communication – Emerging Technologies and their Applications in Society and the Arts*. The aim of this event was to discuss this issue in detail such

topics as, artificial intelligence, image processing, web-technologies, nano-technologies for life sciences, eco-technologies and so forth.

More information on this project can be found in an interview in this issue with the Ambassador of the Argentine Republic in the Czech Republic, Ambassador Juan Eduardo Fleming.

International Year of Planet Earth

The International Year of Planet Earth 2008 provides an unparalleled opportunity to publicize and celebrate the contributions made by Earth Sciences and Earth scientists to our society on a global scale. On this occasion The Council of the Popularization of Science organized in the building of Academy of Science in February a conference where experts of geological sciences emphasized the important progress in understanding the Earth processes over the past decades. Society should apply this knowledge for achieving a healthier, safer and more prosperous world.

SCIENTIFIC SOCIETIES

Czech Society for Entomology

This scientific society has become in the last 104 years one of the largest and most active society in the Czech Republic. It now consists of 830 members who work in five regional branches and in eight scientific divisions.

FROM BRUSSELS

Marie Curie Industry-Academia Partnership and Pathways (IAPP)

This action seeks to open and foster dynamic pathways between public research organizations and private commercial enterprises. It will be implemented through targeted and flexible support for human resource interaction within co-operative programs between at least two organizations, one from each sector (private and public) and from at least two different Member States or Associated Countries.

Zemřel JIŘÍ VELEMÍNSKÝ

Dne 23. února 2008 zemřel RNDr. Jiří Velemínský, DrSc., zakládající člen Učené společnosti České republiky. Patřil k našim předním vědcům. V českých zemích začal jako jeden z prvních studovat rostlinnou genetiku na molekulární úrovni a dovedl tento obor na špičkovou světovou úroveň. Po roce 1989 zastával četná organizační místa ve vědě, jednu dobu před vznikem Akademie věd České republiky v roce 1993 a krátce poté stál i v čele této organizace. Opakovaně byl ředitelem Ústavu experimentální botaniky Akademie a v letech 2001–2005 místopředsedou

Akademie zodpovědným za vědy chemické a biologické. Ve své práci a ve všech svých funkcích byl svrchovaně zodpovědný, povitý, spravedlivý, ale přitom laskavý, čestný a tvůrčí. Za jeho vysoce významný přínos světové rostlinné genetiky a organizaci vědeckého života v českých zemích po roce 1989 mu Akademie věd České republiky udělila nejvyšší ocenění, které má – medaili De Scientia et Humanitate Optime Meritis. Málokdo si ji zasloužil tolik jako Jiří Velemínský. Věděli jsme celou dobu, že mezi námi žije největší rytíř ducha, jakého jsme mohli poznat, člověk výsostně šlechtný, skromný a statečný. O to více litujeme, že jsme ho, a s námi celá česká věda, ztratili.

HELENA ILLNEROVÁ,
předsedkyně AV ČR v letech 2001–2005

NOVÉ KNIHY

TAJEMSTVÍ OLGY ČECHOVÉ

Byla Hitlerova oblíbená herečka ruskou špiónkou?

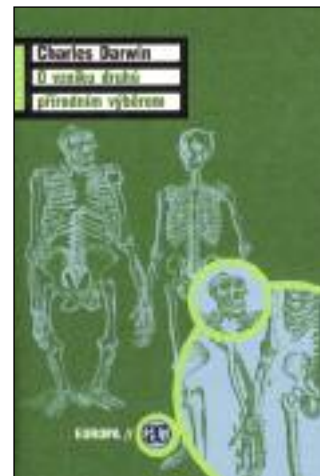
Životní peripetie známé herečky, která v německých filmech poutala pozornost nacistických pohlavářů, se do centra pozornosti dostaly poté, co se pootevřely archivy sovětských bezpečnostních složek. Kým vlastně byla Olga Čechová? Vynikající umělkyní, či agentkou ve službách KGB?

Beevor, A., edice Historie, Academia, Praha 2007. Vydání 1.

O VZNIKU DRUHŮ PŘÍRODNÍM VÝBĚREM

Názory, které ve své práci Darwin předložil tehdejší konzervativní veřejnosti a vědecké obci, byly považovány za kacířství. Autor popsal fenomén vzniku a vývoje různých druhů ze společného předka a tím argumentoval proti tehdy samozřejmému názoru, že všechny živé organizmy byly stvořeny Bohem v podobě, jak je známe dnes.

Darwin, Ch., edice Europa, Academia, Praha 2007. Vydání 2.

PROČ LIDÉ PLÁČOU PŘED OBRAZY

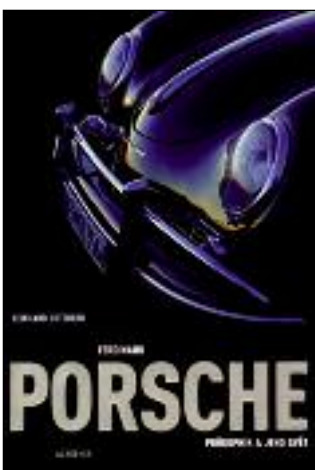
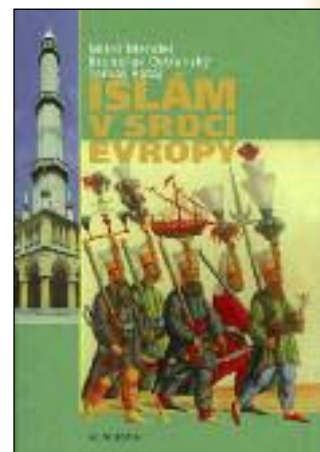
Přístup lidí k umění se v různých historických obdobích proměňoval. Autor zjišťoval, jakou roli hrají emoce v dnešní době nejen v chápání umění, ale i v mezilidských vztazích. Snažil se také odhalit a klasifikovat vlastnosti, na jejichž základě vyvolávají určitá malířská díla u lidí citové pohnutí.

Elkins, J., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

ISLÁM V SRDCI EVROPY

Česká republika tvoří prostor, který byl v průběhu dějin jen velice slabě ovlivněn islámem. Je tedy v Evropě určitou raritou. V dnešní multikulturní demokratické Evropě však musíme být připraveni na reálný styk s islámem a muslimskými občany, a je tedy potřebné se s jeho principy blíže seznámit.

Mendel, M., Ostřanský, B., Rataj, T., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

ÚVOD DO EVOLUČNÍ BIOLOGIE

Držitel ceny Magnesia litera za rok 2006 přichází již s druhou publikací věnovanou studiu procesu biologické evoluce a jeho mechanismů. Kapitoly této knihy se věnují například přirozenému výběru, pohlavnímu výběru či evoluci pohlavního rozmnožování. Kniha je určena nejen studentům Přírodovědecké fakulty UK, kde autor přednáší, ale i veřejnosti.

Flegr, J., edice Galileo, Academia, Praha 2007. Vydání 1.

FERDINAND PORSCHE

Průkopník a jeho svět

Životopis významného německého konstruktéra a průmyslníka, zakladatele slavné automobilové značky a geniálního technického tvůrce Ferdinanda Porsche zaujme nejen jako téma historické, ale i jako zajímavý příspěvek k dějinám techniky.

Osteroth, R., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

PRÁZDNINY NA ZÁMKU

Zámecký hotel Třešť, konferenční a ubytovací zařízení Akademie věd, které spravuje SSČ, v. v. i., nabízí možnost prázdninových pobytů v jednom z vyhledávaných turistických cílů kraje Vysočina, v malebné lokalitě Třeštských vrchů asi 19 km od Jihlavy. Zaměstnanci AV ČR i veřejnost mohou za výhodné ceny s dětskými slevami využít ubytování přímo v zámku nebo ve zrekonstruované depandanci, kam lze vzít i domácího mazlíčka.

Restaurace poskytuje plnou i poloviční penzi.

Třeštský zámek nabízí k prázdninovým pobytům 2008 tyto termíny:

5.–12. července,

19.–26. července a 2.–9. srpna.

Příhlášku i ceník ubytování naleznete na webových stránkách <http://www.zamek-trest.cz/>.

Zámecký hotel nabízí prostory vhodné k pořádání firemních setkání, konferencí, vzdělávacích, kulturních a společenských akcí. Zámecká restaurace je otevřena v průběhu celého roku.

Nově se rozšířila nabídka zábavy – v blízkosti hotelu byla otevřena střelnice a dvě bowlingové dráhy, na něž mají hoteloví hosté při objednání slevu.

V areálu Zámeckého hotelu

bude k dispozici minigolf.